

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА

КАСЬЯНЕНКО ВОЛОДИМИР ОЛЕКСІЙОВИЧ

УДК [338.24.01:001.895](477)

**МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ
ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління
національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Полтава – 2015

Дисертацію є рукопис.

Робота виконана в Сумському державному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант:

доктор економічних наук, професор
Васильєва Тетяна Анатоліївна,
ДВНЗ «Українська академія банківської
справи Національного банку України»
(м. Суми), завідувач кафедри банківської
справи

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор **Бубенко Павло Трохимович**, Північно-Східний науковий центр НАН і МОН України (м. Харків), директор;

доктор економічних наук, професор **Бутко Микола Петрович**, Чернігівський національний технологічний університет МОН України, завідувач кафедри менеджменту інноваційної діяльності та державного управління;

доктор економічних наук, професор **Галиця Ігор Олександрович**, Вищий навчальний заклад «Університет економіки і права «КРОК» (м. Київ), завідувач кафедри економіки підприємств, конкурентної політики та інноваційного розвитку.

Захист дисертації відбудеться 27 квітня 2015 р. о 14-30 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 44.052.03 у Полтавському національному технічному університеті імені Юрія Кондратюка Міністерства освіти і науки України за адресою: 36011, м. Полтава, проспект Першотравневий, 24, ауд. 218.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка Міністерства освіти і науки України за адресою: 36011, м. Полтава, проспект Першотравневий, 24.

Автореферат розісланий «27» березня 2015 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради, д.е.н., проф.

О.В. Комеліна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В умовах посилення глобалізаційних викликів розв'язання проблеми піднесення конкурентоспроможності України та її економічної стійкості вимагає запровадження механізмів трансформації існуючого ресурсного забезпечення та інноваційних ідей в реальні товари і послуги, ринкової комерціалізації, інфраструктурного, інформаційного, інституційного забезпечення переходу країни на інноваційну траєкторію розвитку, реалізації сформованого інноваційного потенціалу національної економіки (ІПНЕ). Світовий досвід переконує, що достатній рівень ІПНЕ може забезпечити продуктивні зрушення в економічному розвитку країни лише в коротко- та середньостроковій перспективі, тоді як в довгостроковому періоді ключовим драйвером реалізації стратегії розширеного відтворення на інноваційній основі стає наявність в національній економіці ефективно діючих механізмів примноження існуючого інноваційного потенціалу (ІП) та зростання продуктивності його використання. Це потребує розроблення та впровадження цілісної концепції управління розвитком (УР) ІПНЕ, яка б передбачала узгодження цільових орієнтирів, часових та ресурсних обмежень на державному, регіональному та галузевому рівнях, здійснення перманентних трансформаційних структурно-функціональних змін у кадровому, фінансовому, інформаційному та матеріально-технічному забезпеченні інноваційних перетворень.

Фундаментальні засади управління інноваційними процесами закладені у працях О. Анчишкіна, Х. Барнетта, С. Валдайцева, Д. Єндовицького, П. Завліна, Г. Менша, М. Кондратьєва, Е. Менсфілда, Л. Оголевої, Б. Санто, Дж. Стиглиця, Б. Твісса, Ф. Фабоцци, Р. Фатхутдінова, Х. Хауштайна, Я. Хонко, В. Шеремета, Й. Шумпетера, Ю. Яковця та ін. Значний внесок у розвиток методології формування, використання та УР ІПНЕ на різних рівнях узагальнення зроблено і вітчизняними науковцями, зокрема: О. Балацьким, П. Бубенком, М. Бутком, І. Галицею, В. Дубіщевим, Т. Васильєвою, А. Гальчинським, В. Гейцем, С. Ілляшенком, М. Крупкою, О. Комеліною, С. Леоновим, Л. Мельником, В. Онищенком, П. Перервою, Л. Птащенко, Л. Федуловою, О. Чмир, І. ЧичкалоКондрацькою та ін. Разом з тим, невирішеними остаточно залишаються ряд теоретичних, методологічних та прикладних проблем, пов'язаних з управлінням розвитком як інноваційного потенціалу національної економіки в цілому, так і в розрізі його складових, а також удосконаленням механізмів управління розвитком ІП регіонів та галузей економіки. Саме тому активізація системних досліджень у напрямку обґрунтування методології управління розвитком інноваційного потенціалу національної економіки є актуальну. Зазначене й обумовило вибір теми дисертації та структурно-логічну побудову дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація містить результати дослідження, що одержані під час виконання науково-дослідних робіт у Сумському державному університеті. Зокрема, у межах теми «Фундаментальні основи соціально-економічної мотивації інноваційного розвитку регіону» (номер державної реєстрації 0109U007782) досліджено інноваційну автономію регіонів України та здійснено їх рейтингування; за темою «Механізми формування ринково-орієнтованих стратегій інноваційного прориву» (номер державної реєстрації 0112U008148) запропоновано підхід щодо оптимізації міжгалузевого розподілу бюджетних ресурсів, спрямованих на фінансування інноваційного розвитку України; до теми «Фундаментальні основи формування механізмів забезпечення інноваційного розвитку економічних систем» (номер державної реєстрації 109U008930) увійшли розроблені автором методичні підходи до оцінювання ефективності УР ІПНЕ; розробки щодо управління розвитком фінансової складової ІПНЕ України використані у рамках теми «Фінансовий механізм управління інноваційним відтворенням» (номер державної реєстрації 0109U001484); пропозиції щодо запровадження концепції інноваційного таргетування в Україні розроблено під час виконання теми «Теоретичні та методичні основи управління соціально-економічним потенціалом регіону» (номер державної реєстрації 0108U005962).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розвиток теоретичних положень та методологічних засад і розроблення практичних рекомендацій щодо управління розвитком інноваційного потенціалу економіки України.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення наступних завдань:

- поглибити понятійно-категоріальний апарат дослідження в частині трактування понять ІПНЕ та УР ІПНЕ, а також дослідити ієрархічну підпорядкованість та взаємозалежність процесів формування, використання та управління розвитком ІПНЕ;
- здійснити змістово-функціональну структуризацію ІПНЕ, яка є підґрунтам побудови концептуальної моделі УР ІРНЕ;
- розробити концепцію інтегрального оцінювання ефективності УР ІПНЕ на засадах системного підходу та методичний підхід щодо оцінювання ступеня втрачених можливостей управлінського впливу на розвиток ІПНЕ;
- розробити методичний інструментарій оцінювання ефективності УР кадрової, фінансової, інформаційної та матеріально-технічної складових ІПНЕ України;
- розробити науково-методичне забезпечення рейтингування регіонів за рівнем їх інноваційної автономії;
- розвинути методологію оптимізації пропорцій бюджетного інвестування у розвиток ІП промисловості України в контексті підтримання оптимальної галузевої структури формування та використання ІПНЕ України;

- обґрунтувати підхід щодо побудови механізму УР ІПНЕ та визначити напрями коригування його ключових складових в сучасних умовах;
- розробити концептуальні положення запровадження режиму інноваційного таргетування в контексті державного УР ІПНЕ;
- обґрунтувати стратегічні загрози та можливості ефективного розвитку ІПНЕ України.

Об'єктом дослідження є процес управління розвитком інноваційного потенціалу національної економіки.

Предметом дослідження є науково-методологічні засади та практичний інструментарій управління розвитком інноваційного потенціалу національної економіки на державному, регіональному та галузевому рівнях.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження складають фундаментальні положення економічної теорії, теорії державного управління економікою, інноватики, сучасні концепції інноваційного та інвестиційного менеджменту, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з питань інноваційного розвитку національної економіки.

У роботі відповідно до поставлених завдань використано такі методи дослідження, як: методи логічного узагальнення та наукової абстракції (при уточненні понятійного апарату дослідження); аналіз і синтез, індукція і дедукція (при виявленні закономірностей формування, використання та розвитку ІПНЕ); системно-структурний аналіз (при здійсненні змістово-функціональної структуризації ІПНЕ, формалізації процесу оцінювання ефективності управління його розвитком, розробці концепції державного УР ІПНЕ); порівняльний, графічний та кореляційно-регресійний аналіз, методи лінійного програмування та нечіткої логіки (при дослідженні тенденцій та визначенні рівня ефективності УР основних складових ІПНЕ України); метод Лагранжа та нелінійного програмування (при розробці інструментарію оптимізації пропорцій бюджетного інвестування в інноваційний розвиток регіонів та галузей економіки України).

Інформаційно-факторологічною базою дослідження слугували науково-аналітичні матеріали міжнародних інституцій; звітні дані Національного банку України, Міністерства економічного розвитку та торгівлі, Державної служби статистики України, Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України; закони України, укази Президента України, нормативні акти Кабінету Міністрів України; результати наукових досліджень з питань інноватики.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні наукової проблеми щодо створення теоретико-методологічного та методичного підґрунтя управління розвитком інноваційного потенціалу економіки України.

Найбільш вагомими науковими результатами дисертаційного дослідження є такі:

вперше:

- обґрунтовано агреговану змістовно-функціональну природу ІПНЕ як узгодженого комплексу трьох системоутворюючих складових: 1) ресурсної (суміші реальних та резервних ресурсів у певних соціально-економічних формах); 2) механізмів акумуляції та трансформації ресурсів інноваційної спрямованості (забезпечують розробку інноваційних ідей та перетворення їх в товари та послуги); 3) механізмів абсорбції та продуктивного використання інновацій (спрямовані на забезпечення умов для споживання інноваційних товарів та послуг, ринкових можливостей для абсорбування результатів інноваційної діяльності);
- в якості ключового критерію оцінювання ефективності УР ІПНЕ запропоновано використовувати показник втрачених можливостей управлінського впливу на розвиток ІПНЕ, розрахунок якого базується на концепції інтервалино-ймовірнісної невизначеності та передбачає співвідношення нормалізованих кількісних оцінок граничних інгібітору та каталізатору управління як факторів, що знижують / підсилюють результативність УР ІПНЕ, та виділених залежно від рівня кореляційного зв'язку з ВВП;

– розроблено методологічні засади визначення територіальних пріоритетів при розподілі державних інвестицій на фінансування програм інноваційного розвитку шляхом рейтингування регіонів за рівнем їх інноваційної автономії, який запропоновано вважати характеристикою здатності регіону до самостійної організації повного циклу інноваційної діяльності, продуктивного освоєння цільових державних інвестицій та визначати як співвідношення згенерованого відповідним регіоном інноваційного ефекту з максимальним рівнем фінансування інноваційної діяльності в поточному періоді;

– запропоновано дворівневий підхід до оптимізації структури бюджетного інвестування інноваційних програм у промисловості України, що передбачає як міжсекторний, так і міжгалузевий (в межах пріоритетного сектору промисловості) розподіл інвестицій. Розроблений підхід враховує тип додаткового інвестування (внутрішній / зовнішній), конкретизує критерії ефективності бюджетного інвестування та спрямований на подолання структурних диспропорцій у функціонуванні національної економіки;

удосконалено:

– концептуальний підхід щодо визначення моделі УР ІПНЕ, що, на відміну від існуючих розробок, ураховує можливості застосування певної комбінації механізмів її реалізації у залежності від рівня економічного розвитку країни, ролі інновацій у формуванні її конкурентоспроможності та дає змогу обґрунтувати напрями вдосконалення існуючих механізмів УР ІПНЕ і інструментів залучення інвестиційних ресурсів в інноваційний розвиток на державному та регіональному рівнях;

– науково-методичний підхід до визначення ефективності УР кадрової складової ПНЕ та оцінювання рівня кадрового забезпечення інноваційного розвитку національної економіки, що, на відміну від існуючих підходів, враховує лаги в розвитку людського капіталу внаслідок тривалого інвестиційного періоду, ступінь інтенсивності та швидкості впливу на рівень ВВП країни інгібіторів та кatalізаторів управління (шляхом використання інструментарію регресійного аналізу), а також їх вагомість в сукупному впливі всіх чинників на ВВП країни (на основі застосування методу лінійного програмування);

– науково-методичний інструментарій оцінювання інформаційного та матеріально-технічного забезпечення інноваційного розвитку національної економіки шляхом розробки науково-методичного підходу до визначення ефективності УР відповідних складових ПНЕ, в основу якого покладено оцінювання аномальності значень чинників їх формування. На відміну від існуючих, такий підхід враховує специфіку життєвого циклу інформаційних товарів та послуг, а також фізичний та моральний знос техніки в процесі експлуатації;

– науково-методичні засади оцінювання достатності фінансового забезпечення інноваційного розвитку національної економіки шляхом розрахунку ефективності УР фінансової складової ПНЕ з урахуванням характеру руху фінансових потоків (дискретність чи безперервність), що базуються на ідентифікації динамічних структурних зрушень граничного інгібітору та кatalізатору УР фінансової складової ПНЕ і дозволяє врахувати циклічність інноваційного процесу;

– методологічні засади інтегрального оцінювання ефективності УР ПНЕ, які, на відміну від існуючих, дозволяють забезпечити однорідність та узгодженість оцінювання інгібіторів та кatalізаторів управління в межах кадрової, фінансової, інформаційної та матеріально-технічної складових (ґрунтуючись на положеннях теорії множин) та виявити волатильність ефективності управлінського впливу на розвиток ПНЕ в поточному періоді та на перспективу (за допомогою математичного моделювання нелінійних залежностей та аналізу чутливості);

– науково-методичні засади моніторингу розроблення та виконання державних цільових інноваційних програм шляхом розробки концептуальних положень запровадження режиму інноваційного таргетування на основі використання в якості інноваційного таргету показника приросту ринкової вартості виготовлених інноваційних товарів та наданих послуг на одиницю вкладених фінансових ресурсів. Обґрунтовано специфічні функції і принципи, а також механізми інституційного, нормативно-правового та методичного забезпечення запровадження цього режиму;

дістали подальшого розвитку:

- розуміння економічного змісту поняття «інноваційний потенціал національної економіки» як організованої сукупності наявних в національній економіці ресурсів та можливостей мобілізації потенційних ресурсів, реально діючих механізмів їх трансформації в інноваційний капітал та відтворення в майбутньому, сформованого споживчого платоспроможного попиту на інноваційні продукти та послуги, здатності інноваційного капіталу продукувати додану економічну вартість, можливостей забезпечення інноваційного розвитку національної економіки під впливом ендогенних та екзогенних чинників. Такий підхід, на відміну від існуючих, дозволив уточнити та системно поєднати основні положення ресурсного, евентуального, ринкового, результатного та структурного підходів, виявити властивості, принципи, функції, характеристики та критерії оцінювання інноваційного потенціалу національної економіки, а також додатково врахувати цілий ряд важливих характеристик національної економіки щодо розвитку її ІП;
- теоретико-методологічне обґрунтування ієрархічної впорядкованості та взаємозалежності понять: «формування ІПНЕ» (з позиції створення умов, які забезпечують можливості для започаткування та реалізації інноваційної діяльності), «використання ІПНЕ» (з позиції створення умов для забезпечення ефективної комерціалізації результатів інноваційної діяльності), «управління ІПНЕ» (з позиції його підтримання на існуючому, фактично досягнутому рівні з урахуванням короткострокових кількісних змін) та «управління розвитком ІПНЕ», що запропоновано розуміти як системоутворюючий процес координації заходів з формування та використання ІПНЕ, який передбачає його подальше нарощення до перспективного рівня з урахуванням довгострокових якісних структурних змін;
- науково-методичні положення оцінювання ефективності УР ІПНЕ шляхом врахування таких базових засад системного підходу, як: структуризація (виокремлення кадової, фінансової, інформаційної та матеріально-технічної складових ІПНЕ), підпорядкованість єдиній меті (використання в якості цільового орієнтиру зростання рівня ВВП країни), встановлення логіко-структурних взаємозв'язків між чинниками формування та використанняожної складової ІПНЕ з рівнем ВВП, дотримання єдиного базового принципу оцінювання (мінімізація показника втрачених можливостей УР ІПНЕ), ієрархічність (розмежування поелементного та інтегрального оцінювання). Це дозволяє забезпечити взаємоузгодженість цих складових з основними етапами оцінювання ефективності управління розвитком ІПНЕ;
- методичні засади обґрунтування стратегічних загроз та можливостей ефективного розвитку ІПНЕ, що, на відміну від існуючих підходів, дозволило сформувати базові (необхідні) та додаткові (достатні) умови формування та використання ІПНЕ в контексті державного управління його розвитком.

Практичне значення одержаних результатів полягає у доведенні теоретичних та методологічних положень і висновків, викладених у дисертаційній роботі, до рівня конкретних практичних рекомендацій, що у сукупності створюють обґрунтовану основу для побудови цілісної системи управління розвитком інноваційного потенціалу національної економіки. Одержані наукові результати дисертаційного дослідження були використані державними і місцевими органами влади при удосконаленні існуючого нормативно-правового забезпечення та розробці програмних документів щодо інноваційного розвитку національної економіки.

Науково-методичні розробки автора щодо механізму фінансування державних цільових інноваційних програм, в також рекомендації щодо визначення територіальних пріоритетів інвестування з урахуванням інноваційної автономії регіонів України використано Комітетом з питань бюджету Верховної Ради України (довідка № 205-10 від 2.02.2015 р.). Результати дисертаційної роботи у частині дослідження інноваційних трансформацій як основи зміни технологічних укладів суспільного виробництва використано при виконанні наукових та науково-технічних проектів Державного фонду фундаментальних досліджень (довідка № 3-8/87 від 08.10.2014). Пропозиції щодо формування інфраструктури регіонального інноваційного розвитку та результати інтегрального оцінювання ефективності УР ПНЕ знайшли практичну реалізацію в діяльності Департаменту економічного розвитку та торгівлі Сумської обласної державної адміністрації при розробленні практичних заходів Стратегії регіонального розвитку Сумської області на період до 2020 року (довідка № 01-19/3480 від 25.06.2014 р.). Рекомендації автора щодо фінансової та інвестиційно-інноваційної підтримки малого та середнього бізнесу використано у діяльності виконавчого комітету Сумської міської ради при розробці Цільової (комплексної) програми підтримки малого та середнього підприємництва в м. Суми на 2013 – 2016 роки, а також у Програмі економічного і соціального розвитку міста Суми на 2014 рік та основних напрямів розвитку на 2015 – 2016 роки (довідка № 541/05.01.0217 від 13.03.2015 р.).

Матеріали дисертаційного дослідження використовуються у навчальному процесі Сумського державного університету при викладанні дисциплін «Інноваційний менеджмент», «Управління інноваційними ризиками», «Системний аналіз і прийняття інноваційних рішень» (акт від 03.06.2014 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є завершеним науковим дослідженням. Наукові положення, розробки, результати, висновки і рекомендації, що виносяться на захист, одержані автором самостійно. Особистий внесок у працях, опублікованих у співавторстві, вказано у списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні та методологічні положення дисертаційної роботи доповідалися, обговорювалися й одержали позитивну оцінку на міжнародних наукових і науково-практических конференціях, в тому числі: «Актуальные проблемы развития финансово-экономических систем и институтов» (м. Самара, Російська Федерація, 2013 р.); «Економічні проблеми сталого розвитку» (м. Суми, 2012 р.); «Міжнародна стратегія еконо-

мічного розвитку регіону» (м. Суми, 2012 р.); «Роль інновацій у підвищенні наявного потенціалу країни» (м. Тернопіль, 2011 р.); «Современные научные достижения» (м. Горловка, 2011 р.); «Проблеми формування нової економіки ХХІ століття» (м. Київ, 2011 р.); «Інноваційні технології в науці, підготовці та перевідготовці фахівців» (м. Одеса, 2007 р.); «Інтернет – Освіта – Наука – 2002» (м. Вінниця, 2002 р.); «Межрегиональные проблемы экологической безопасности» (м. Санкт-Петербург, Російська Федерація, м. Суми, 2002 р.); «Ризикологія в економіці та підприємництві» (м. Київ, 2001 р.).

Наукові результати дисертанта були представлені також на всеукраїнських та регіональних науково-практических конференціях, зокрема: «Економічні проблеми сталого розвитку» (м. Суми, 2009 р.); «Проблеми оцінки економічного потенціалу підприємства та механізм використання його показників» (м. Суми, 2004 р.); «Політичні, економічні та психологічні виміри перехідного суспільства» (м. Суми, 2003 р.); «Підвищення ролі фінансових відносин у комплексному соціально-економічному розвитку регіону» (м. Дніпропетровськ, 2001 р.).

Публікації. Основні наукові положення, висновки і результати дослідження опубліковано в 51 науковій праці, у тому числі: 1 одноосібна монографія, 4 колективні монографії, 27 статей у наукових фахових виданнях України з економіки; 2 статті у зарубіжних наукових виданнях; 15 публікацій у матеріалах наукових конференцій; 2 навчальних посібника. Загальний обсяг наукових праць становить 52,33 друк. арк., з яких особисто автору належать 48,37 друк. арк.

Структура і зміст роботи. Дисертація складається із вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 460 сторінок, в тому числі: основного тексту 379 сторінок, 79 таблиць, 49 рисунків, 11 додатків, список використаних джерел з 365 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі дисертації «Концептуальні засади управління розвитком інноваційного потенціалу національної економіки» поглиблено понятійно-категоріальний апарат дослідження, визначено сутність ІПНЕ та управління його розвитком, обґрунтовано структурно-компонентний підхід до формування та використання ІПНЕ, запропоновано концептуальну модель управління розвитком ІПНЕ в сучасних умовах.

Вивчення сутності та змісту основних понять дослідження, закономірностей та сучасних тенденцій інноваційного розвитку України, особливостей його прояву на регіональному рівні дали змогу сформувати авторський підхід щодо сутності та концептуального змісту процесу УР ІПНЕ. У роботі надано змістовну характеристику понять «інновація», «інноваційна діяльність», «інноваційний процес», «інноваційний потенціал», визначено специфіку їх прояву та функцій як на макро-, так і мікроекономічному рівнях, що дало змогу уточнити особливості формування інноваційної моделі розвитку національної економіки в сучасних умовах.

В роботі доведено доцільність застосування комплексного підходу щодо визначення сутності та змісту поняття «інноваційний потенціал національної економіки», який пропонується розглядати як організовану сукупність наявних в національній економіці ресурсів та можливостей мобілізації потенційних ресурсів, реально діючих механізмів їх трансформації в інноваційний капітал та відтворення в майбутньому, сформованого споживчого платоспроможного попиту на інноваційні продукти та послуги, здатності інноваційного капіталу продукувати додану економічну вартість, можливостей забезпечення інноваційного розвитку національної економіки під впливом ендогенних та екзогенних чинників. Запропонований підхід дав змогу комплексно поєднати окремі елементи існуючих наукових підходів (ресурсного, евентуального, результатного, структурного, ринкового); визначити ключові ознаки поняття ІПНЕ; встановити загальносистемні та специфічні властивості, базові принципи його формування та використання, загальні та специфічні функції у розвитку національної економіки; врахувати ряд аспектів системного функціонування національної економіки, її структуру, внутрішню неоднорідність та складність розвитку (рис. 1).

Рис. 1. Концептуальні напрямки формування комплексного підходу до розуміння сутності ІПНЕ

Автором обґрунтовано, що при дослідженні ІПНЕ слід відокремлювати поняття «формування ІПНЕ», «використання ІПНЕ», «управління ІПНЕ» та «УР ІПНЕ». У роботі визначено їх взаємозв'язки та місце кожного з них в межах узгодженого категоріально-понятійного поля. Зокрема, першочергового значення набуває формування ІПНЕ, яке автор розуміє як процес створення ефективного інституційного середовища, політичних, соціальних, економічних, правових та інших умов, які створюють можливості для започаткування та реалізації інноваційної діяльності. Використання ІПНЕ автор розуміє як процес створення нормативно-правових, фінансових та організаційних умов для забезпечення ефективної комерціалізації результатів інноваційної діяльності з метою досягнення соціально-економічного ефекту. Поняття ж «управління ІПНЕ» та «УР ІПНЕ» пропонується розуміти як системоутворюючі процеси координації заходів з формування та використання ІП, які уточнюють часову спрямованість та кінцеву мету управлінських дій: управління ІПНЕ спрямоване на максимальне використання його існуючого (поточного та фактично досягнутого) рівня з урахуванням короткострокових кількісних змін, а УР ІПНЕ передбачає його формування, реалізацію та нарощення до перспективного рівня з урахуванням довгострокових якісних структурних змін. Розвинутий автором понятійний апарат поглибує теорію інноватики в цілому та формує підґрунтя для обґрунтування методології оцінювання ефективності УР ІПНЕ України.

В роботі обґрунтовано, що підвищення конкурентоспроможності національної економіки вимагає формування ефективних організаційних, фінансових та технологічних механізмів трансформації інновацій в реальні інноваційні проекти та виробництво інноваційних товарів та послуг, при цьому має бути сформована відповідна інституційна та інформаційна інфраструктура, а ринок – бути здатним абсорбувати продукцію інноваційного підприємництва. Відповідно автором на основі здійснення змістово-функціональної структуризації ІПНЕ запропоновано виділяти три базові системоутворюючі складові цього потенціалу, узгоджене функціонування яких забезпечує реалізацію інноваційної моделі розвитку національної економіки (рис. 2).

Розроблена агрегована змістово-функціональна структуризація ІПНЕ відрізняється від існуючих врахуванням не лише ресурсної складової, а й механізмів акумуляції та трансформації ресурсів інноваційної спрямованості, а також абсорбції і продуктивного використання інновацій. Таке розуміння структури ІПНЕ обумовлює необхідність коригування концептуальних уявлень щодо умов його ефективного розвитку в довгостроковому періоді.

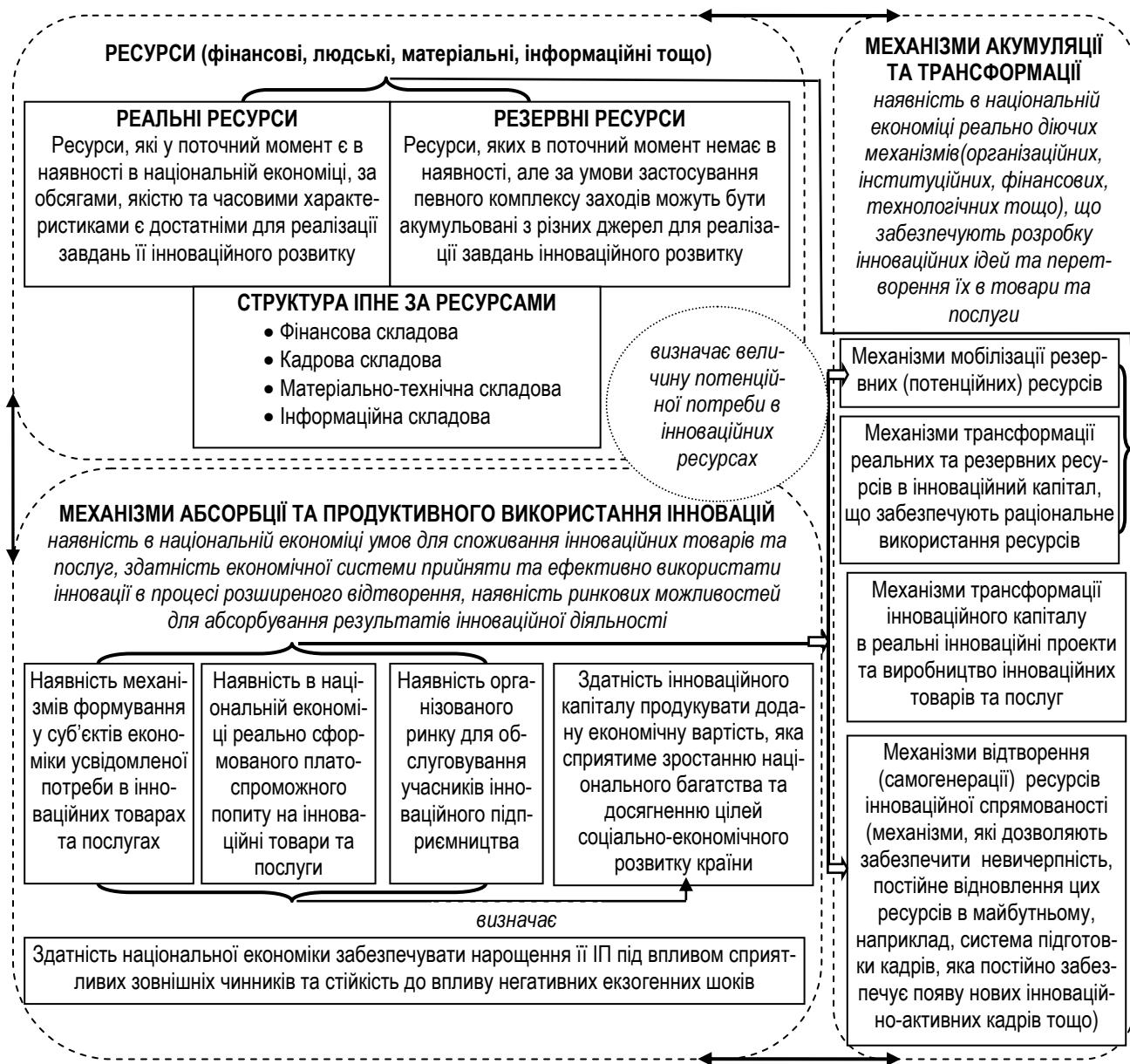

Рис. 2. Агрегована змістово-функціональна структуризація ІПНЕ

Розроблено концептуальну модель УР ІПНЕ в сучасних умовах, що ураховує економічну ефективність економічного розвитку країни та роль інновацій у забезпеченні її конкурентоспроможності. Визначено та схарактеризовано основні складові цієї моделі (мета, задачі, об'єкти та суб'єкти, принципи реалізації, напрями впливу, критерії оцінювання ефективності управління, механізми забезпечення) у залежності від типу розвитку національної економіки та ролі інновацій. Виділено основні моделі управління розвитком ІПНЕ 1) модель екстенсивного типу (вплив інновацій на рівень конкурентоспроможності країн становить 5%); 2) модель інтенсивного типу (вплив інновацій на рівень конкурентоспроможності країн становить 5% – 10%); 3) модель інноваційного типу (вплив інновацій становить відповідно 30%). Обґрунтовано, що кожній моделі притаманна певна комбінація механізмів, інструментів та заходів УР ІПНЕ.

У другому розділі дисертації «**Методологічні засади оцінювання ефективності управління розвитком інноваційного потенціалу економіки України**» розроблено засади та інструментарій поелементного та інтегрального оцінювання ефективності УР ІПНЕ, здійснено аналітичну оцінку ІПНЕ України в розрізі його складових (кадрової, фінансової, інформаційної та матеріально-технічної) і в цілому.

Аналіз вітчизняного досвіду управління інноваційними процесами в національній економіці свідчить, що заходи є часто неузгодженими за цільовими пріоритетами, часом, ресурсами, що знижує їх ефективність. Дані проблема загострюється ще й внаслідок обмеженості інвестиційних ресурсів, що спрямовуються на реалізацію моделі інноваційного розвитку, високого рівня ризикованості інноваційного підприємництва, довгострокового та витратного характеру реалізації більшості інноваційних програм та проектів. В таких умовах питання підвищення ефективності УР ІПНЕ набуває першочергового значення.

Автором запропоновано науково-методичний підхід оцінювання економічної ефективності УР ІПНЕ. Обґрутовано, що критерієм такої оцінки є зростання ВВП як вартісного виразу виготовлених товарів та послуг, тобто кінцевого індикатору економічного розвитку країни. Тому при оцінюванні ефективності УР ІПНЕ України пропонується розмежовувати чинники його формування та використання, застосування управлінського впливу до яких забезпечує зростання рівня ВВП (є каталізаторами управлінського впливу), та чинники, вплив на які виявиться безрезультатним або навіть призведе до зниження загальної результативності управлінських заходів з розвитку ІПНЕ (є інгібіторами (пригнічувачами) ефективності управління).

Беручи до уваги значну кількість чинників формування та використання ІПНЕ, а також складність прогнозування напрямку та кінцевого результату їх впливу на зростання ВВП, оцінювання ефективності УР ІПНЕ автор пропонує проводити, базуючись на постулатах концепції інтервально-ймовірнісної невизначеності, яка орієнтована на визначення граничних точок можливого діапазону впливу. Отже, для оцінювання ефективності УР ІПНЕ особливий інтерес становлять ті інгібітори та каталізатори управлінського впливу, зв'язок яких з рівнем ВВП набуває граничних значень – мінімального та максимального. В якості ключового індикатору ефективності УР ІПНЕ запропоновано використовувати показник втрачених можливостей управлінського впливу (*LoI*), який автор пропонує побудувати за логікою критерію пессимізму-оптимізму Гурвіца як співвідношення нормалізованих кількісних оцінок граничних інгібітору та каталізатору (рис. 3).

Запропонований показник дозволяє надати кількісну оцінку величині невикористаних (втрачених) можливостей управлінського впливу на розвиток ІПНЕ, тому цільовим орієнтиром слід вважати його мінімізацію (його зменшення свідчить про підвищення ефективності управління, а зростання – навпаки).

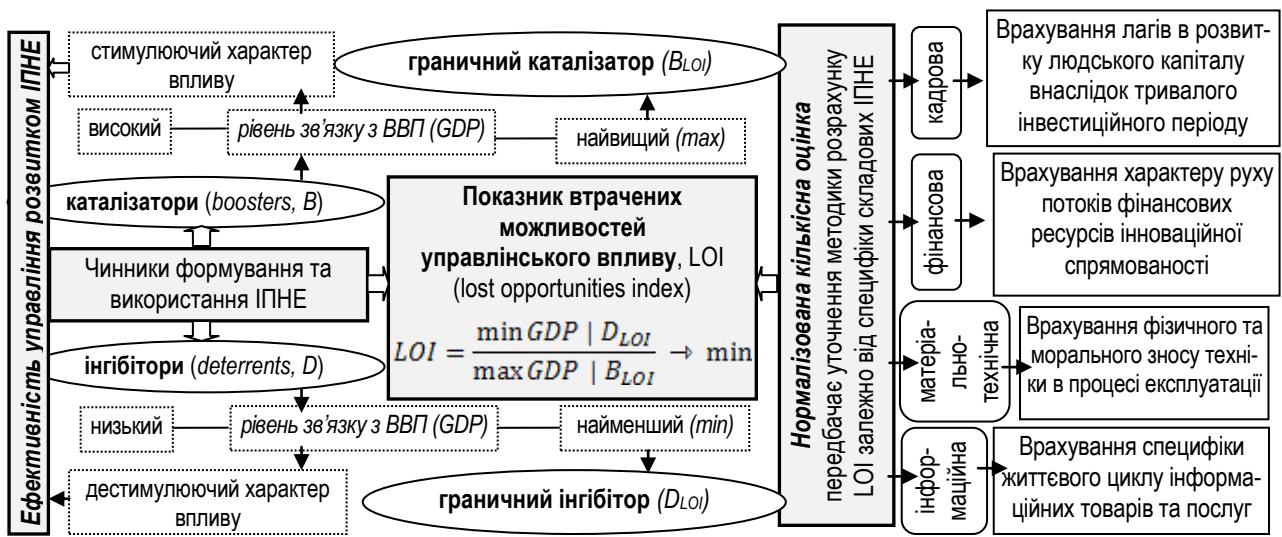

Рис. 3. Логіко-структурна схема розрахунку показника втрачених можливостей управлінського впливу в контексті оцінювання ефективності УР ПНЕ

За пропозиціями автора оцінювання ефективності УР ПНЕ має здійснюватися з урахуванням базових зasad системного підходу: структуризація, підпорядкованість єдиній меті, встановлення логіко-структурних взаємозв'язків, дотримання единого базового принципу оцінювання, ієрархічність тощо (рис. 4).

З метою визначення ефективності УР кадрової складової ПНЕ автором обґрунтовано необхідність врахування часових лагів в процесі інвестування в розвиток людського капіталу, інвестиційний період якого є значно довшим порівняно з іншими видами капіталу. Це пов'язано з тим, що процеси формування та розвитку людського капіталу, зокрема підвищення освітнього рівня, здоров'я кадрів тощо є довготривалими (від 5 – 10 років і вище), що призводить до виникнення часових лагів між моментом інвестування та отриманням відповідних результатів. В контексті забезпечення ефективності інвестицій в розвиток кадрових ресурсів важливого значення набуває визначення рівня віддачі та періоду їх окупності, що в роботі запропоновано здійснювати шляхом врахування інтенсивності та швидкості впливу катализаторів та інгібіторів управлінського впливу на досягнення кінцевого результату – зростання ВВП. Інтенсивність та швидкість такого впливу визначається коефіцієнтами регресії:

$$GDP(t) = 232278,61 + 2730,45 LD(t - 7) \quad (1)$$

$$GDP(t) = -234207,72 + 2021,53D(t - 2) \quad (2)$$

де $GDP(t)$ – рівень ВВП України, млн. грн.; t – поточний період часу; LD – граничний інгібітор, D – граничний катализатор.

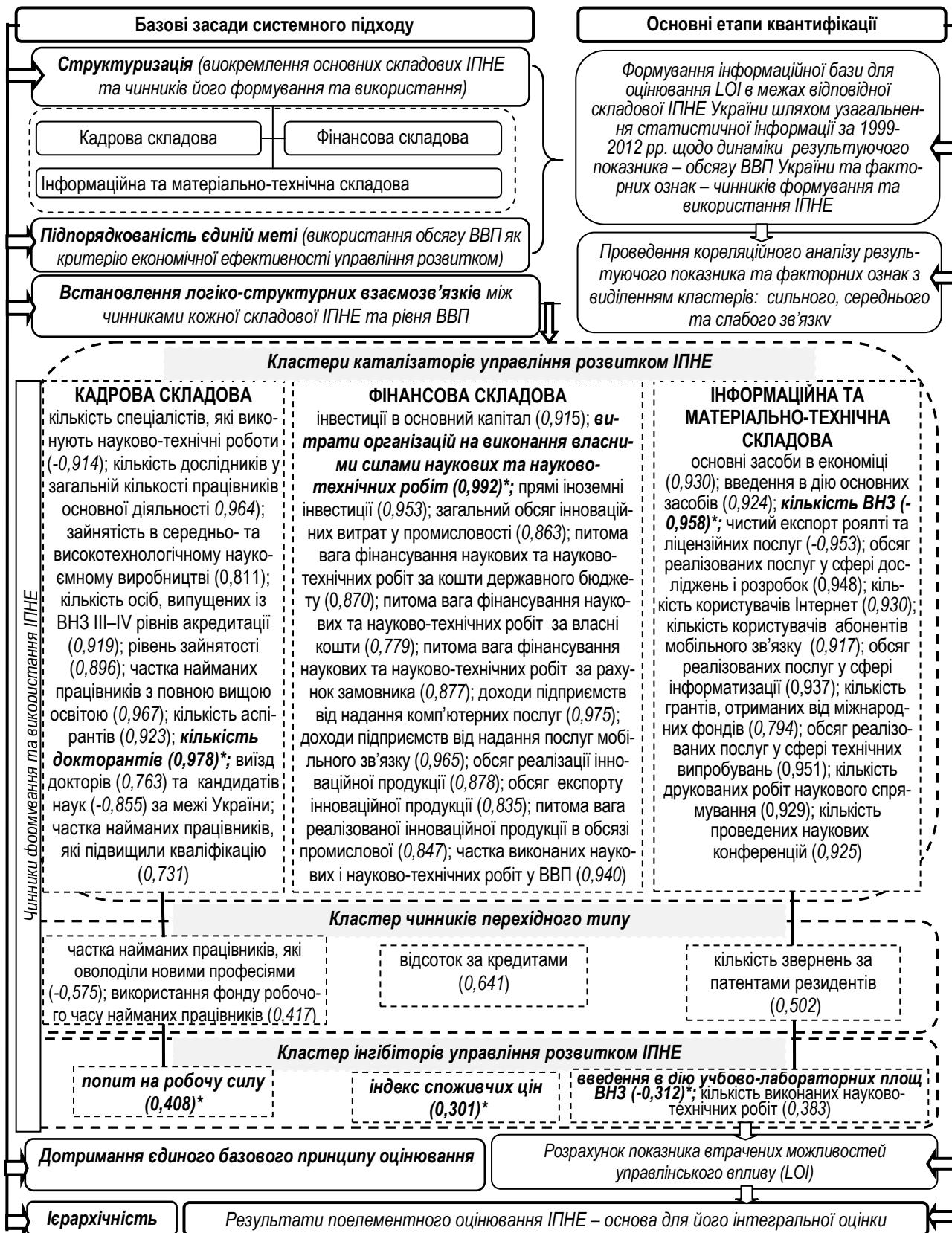

Рис. 4. Формалізація процесу оцінювання ефективності УР ІПНЕ на засадах системного підходу

Примітка: в дужках – коефіцієнт кореляції, що вказує на напрямок та силу зв'язку з рівнем ВВП України за 1999-2012 pp.; * – граничний каталізатор/інгібітор відповідно.

Як свідчать рівняння 1 та 2, можна стверджувати про можливість очікування позитивного впливу на зростання ВВП (зокрема на рівні 2730,45 млн. грн.) за рахунок зосередження управлінських заходів на граничному інгібіторі лише через 7 років, в той час як посилення уваги в напрямку управління граничним каталізатором надасть можливість вже через 2 роки збільшити ВВП країни на 2021,53 млн. грн.

Також автором розраховано синергетичний вплив на зростання ВВП дії усієї сукупності, а не лише граничних каталізаторів та інгібіторів управління розвитком цієї складової ПНЕ. На основі застосування методу лінійного програмування визначено питому вагу кластеру інгібіторів в сукупності всіх чинників впливу на ВВП країни (у 2012 р. вона склала 8,6%) та кластеру каталізаторів (у 2012 р. вона склала 75,6%).

Результати проведених розрахунків свідчать, що показник втрачених можливостей управлінського впливу для кадрової складової ПНЕ України (LOI_p) у 2012 р. склав 15,36%, що є свідченням ефективності управління нею на рівні 84,64% від максимального можливого значення:

$$LOI_p = \frac{KR_d * \alpha}{KR_b * \beta} = \frac{2730,45 * 0,086}{2021,53 * 0,756} * 100 \% = 15,36 \% \quad (3)$$

де KR_d та KR_b – коефіцієнти регресії для залежності відповідно граничного інгібітору/каталізатору та ВВП країни; α та β – питома вага відповідно кластеру інгібіторів/каталізаторів управління в сукупності всіх чинників впливу на ВВП країни.

Незважаючи на високий рівень формальної професійної підготовки кадрів в Україні, спостерігається скорочення чисельності зайнятих у сфері досліджень і розробок. Серед основних чинників, що знижують ефективність УР кадрової складової ПНЕ України, автор виділяє відсутність системи стимулування зацікавленості кадрів в інноваційному розвитку національної економіки, недосконалість захисту прав інтелектуальної власності та зниження економічної грамотності населення.

Як свідчить світовий досвід, фінансування інноваційної діяльності, ключовою умовою забезпечення стійких довгострокових результатів її провадження як на рівні окремих суб'єктів, так і на рівні національної економіки є безперервність фінансових вливань. Це обумовлено передусім циклічністю інноваційного процесу, а тому й нерівномірністю в часі процесу комерціалізації інноваційних ідей та розробок, відтак саме дискретність інвестиційних заходів зазвичай стає причиною неефективного використання ресурсів. Беручи до уваги зазначене, у роботі розроблено науково-методичний підхід до оцінювання ефективності УР фінансової складової ПНЕ (рис. 5).

Етап 1. Врахування характеру руху фінансових потоків

шляхом порівняння значення кожного чинника ІПНЕ у поточному періоді з усіма попередніми значеннями та присвоєння йому відповідної бінарної характеристики: 1 – у разі перевищення поточного значення над усіма попередніми; 0 – в іншому випадку, з подальшим їх підсумовуванням (S_b)

Таблиця 1 – Динаміка та узагальнюючі характеристики бінарних показників безперервності фінансування інноваційної діяльності в економіці України за період 1999-2012 рр. (фрагмент)

IP*	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Сума
IR	1,0	0,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	13
SCs	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	0,0	1,0	1,0	1,0	13
FDI	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	14
...

Примітка: IP* – чинник формування та використання фінансової складової ІПНЕ, IR – індекс споживчих цін; SCs – витрати організацій на виконання власними силами наукових та науково-технічних робіт; FDI – прямі іноземні інвестиції

Етап 2. Врахування структурних зрушень в динаміці граничного інгібітору управління (це IR, коефіцієнт кореляції якого з рівнем ВВП становить 0,301) та катализатору (це SCs, коефіцієнт кореляції якого з рівнем ВВП становить 0,992) порівняно з іншими чинниками

$$S_z = \frac{\left(\sum_{t=1}^n k_t \mid k_t = 0 \right) / \left(\sum_{i=1}^n \sum_{t=1}^n k_{it} \mid k_t = 0 \right)}{\left(\sum_{t=1}^n k_t \mid k_t = 1 \right) / \left(\sum_{i=1}^n \sum_{t=1}^n k_{it} \mid k_t = 1 \right)}, \quad \text{де } S_z - \text{рівень структурних динамічних зрушень}; \\ k_t - \text{бінарна характеристика чинника ІПНЕ в періоді } t; i - \text{чинник ІПНЕ}; \\ n - \text{кількість періодів дослідження.}$$

Етап 3. Визначення рівня LOI для фінансової складової ІПНЕ (LOI_F)

шляхом множення результату співвідношення сум бінарних характеристик (S_b) граничного інгібітору та катализатору управління розвитком фінансової складової ІПНЕ на рівень їх структурних динамічних зрушень (S_z)

Рис. 5. Основні етапи оцінювання ефективності управління розвитком фінансової складової ІПНЕ

На відміну від існуючих, цей підхід враховує характер руху фінансових потоків (дискретність чи безперервність), спрямованих на інноваційний розвиток національної економіки. Це здійснено шляхом ідентифікації динамічних структурних зрушень граничного інгібітору та катализатору управління порівняно з іншими чинниками ІПНЕ.

За результатами оцінювання рівня фінансового забезпечення інноваційного розвитку національної економіки показник втрачених можливостей управлінського впливу для фінансової складової ІПНЕ України (LOI_F) у 2012 р. становив 27,37%. Однією з найгостріших проблем забезпечення безперервності фінансування інноваційної діяльності в Україні є низький рівень стимулювання підприємницького сектору до фінансування наукових досліджень і розробок в умовах обмеженості бюджетного фінансування, недостатнє використання можливостей державно-приватного партнерства.

У роботі обґрунтовано, що особливістю формування та використання інформаційної та матеріально-технічної складових ІПНЕ є динамічний та неоднорідний в часі характер їх розвитку, обумовлений: 1) для інформаційної складової – специфікою життєвого циклу інформаційних товарів та послуг, зокрема нематеріальним характером ефектів від їх використання, високим рівнем неви-

значеності строків та обсягів матеріальних і трудових витрат; 2) для матеріально-технічної складової – фізичним та моральним зносом техніки в процесі експлуатації. Це, у свою чергу, призводить до виникнення нетипових значень чинників формування та використання цих складових ІПНЕ, та, як наслідок, викривлення результатів оцінювання ефективності управління їх розвитком. З метою забезпечення однорідності часового ряду чинників формування інформаційної та матеріально-технічної складових ІПНЕ під час їх дослідження автором запропоновано розраховувати показник аномальності їх значень (як різницю між поточним і попереднім рівнями кожного з індикаторів, зважену на його середньоквадратичне відхилення).

Динамічний аспект розвитку інформаційної та матеріально-технічної складових ІПНЕ України запропоновано враховувати шляхом визначення співвідношення суми показників аномальності граничного інгібітору та каталізатору УР цієї складової ІПНЕ. Структурний аспект розвитку цих складових ІПНЕ враховано шляхом бінарного оцінювання ступеню аномальності граничного інгібітору/каталізатору управління на основі порівняння розрахованих значень з критичними. Інтегральне оцінювання ефективності УР інформаційної та матеріально-технічної складових ІПНЕ з урахуванням як динамічного, так і структурного аспектів, запропоновано здійснювати наступним чином:

$$LOI_{IT} = \frac{\sum_{j=1}^n \lambda_{ij} \mid \min_i k_i}{\sum_{j=1}^n \lambda_{ij} \mid \max_i k_i} * \frac{\left(f_{ij} \mid \min_i k_i \right) / \sum_{j=1}^n f_{ij}}{\left(f_{ij} \mid \max_i k_i \right) / \sum_{j=1}^n f_{ij}} * 100\% \text{ за умови } f_{ij} = \begin{cases} 1 & \lambda_{ij} < \lambda_{kp} \\ 0 & \lambda_{ij} \geq \lambda_{kp} \end{cases}, \quad (4)$$

де $\min_i k_i$, $\max_i k_i$ – відповідно граничний інгібітор/каталізатор УР інформаційної та матеріально-технічної складових ІПНЕ; f_{ij} – характеристика часового ряду чинників ІПНЕ з урахуванням аномальності значень; $\lambda_{ij}, \lambda_{kp}$ – розрахункове/критичне (табличне) значення показника аномальності відповідно.

Як свідчать результати розрахунків, ефективність УР інформаційної та матеріально-технічної складових ІПНЕ України становить близько 70% (зокрема LOI_{IT} становить 30,25%). Найбільший рівень втрачених можливостей щодо УР цих складових ІПНЕ обумовлений передусім критично низьким рівнем оновлення матеріально-технічної бази в сфері інноваційного підприємництва в умовах значної зношеності та технологічної застаріlosti виробничої інфраструктури.

З метою забезпечення однорідності та узгодженості в межах кожної зі складових ІПНЕ автором розроблено науково-методичний підхід до інтегрального оцінювання ефективності УР ІПНЕ, ґрунтуючись на положеннях теорії множин (рис. 6).

I етап. Формування масиву статистичних даних щодо динаміки рівнів втрачених можливостей УР кадрової, фінансової, інформаційної та матеріально-технічної складових ІПНЕ та формалізація загальних трендів їх розвитку

За індивідуальними оцінками протягом 2004-2012рр. найбільшим рівнем втрачених можливостей характеризувалася інформаційна та матеріально-технічна складова ІПНЕ, а найменшим – кадрова.

ІІ етап. Нормалізація даних щодо рівня ефективності управління розвитком кожної складової ІП НЕ України шляхом бального оцінювання

$$bx_i = \begin{cases} n | x_i = \min_{i=1+n} \{x_i\} \\ n - 1 | x_i = \min_{i=1+n} \{x'_i\}, x_i \in x'_i, \min_{i=1+n} \{x_i\} \notin x'_i \\ n - 2 | x_i = \min_{i=1+n} \{x''_i\}, x_i \in x''_i, \min_{i=1+n} \{x_i\} \notin x''_i, \min_{i=1+n} \{x'_i\} \notin x''_i \\ \dots \\ 1 | x_i = \max_{i=1+n} \{x_i\} \end{cases},$$

де bx_i – бальна оцінка x -ої складової ІПНЕ в i -й період часу; n – загальна кількість часових періодів аналізу ІПНЕ; x_i – кількісна оцінка (x) складової ІПНЕ в i -й період часу; $\{x_i\}$ – множина кількісних оцінок x -ої складової ІПНЕ за весь часовий період аналізу ІПНЕ; $\{x'_i\}$ – множина кількісних оцінок x -ої складової ІПНЕ без урахування мінімально можливої оцінки за весь часовий період аналізу ІПНЕ; $\{x''_i\}$ – множина кількісних оцінок x -ої складової ІПНЕ без урахування мінімально можливої та наступної за нею (за величиною) оцінок за весь період аналізу ІПНЕ.

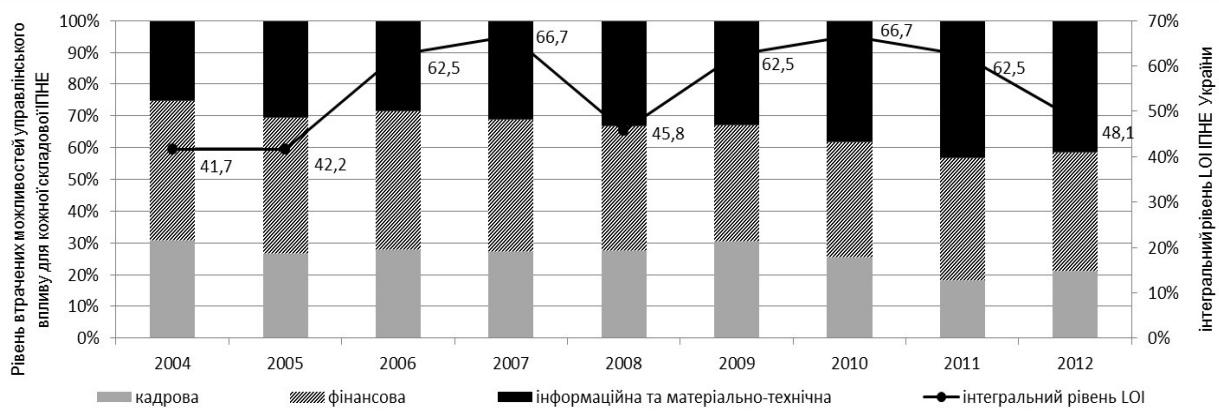
Динаміка величин втрачених можливостей УР відповідних складових ІПНЕ України
(ч – відносні оцінки в частках одиниць, б – в балах), фрагмент

LOI для складових ІПНЕ	2004		2005		2006			2010		2011		2012	
	ч*	б**	ч	б	ч	б	ч	б	ч	б	ч	б
LOI_P	0,2130	1	0,1855	4	0,1803	5			0,1725	7	0,1178	9	0,1536	8
LOI_F	0,3046	1	0,2949	2	0,2799	3			0,2447	8	0,2500	7	0,2737	4
LOI_{IT}	0,1731	8	0,2093	4	0,1833	7			0,2559	2	0,2804	2	0,3025	1
Сума	-	10	-	10	-	15	-	...	-	17	-	18	-	13

ІІІ етап. Розрахунок інтегрального рівня втрачених можливостей УР ІПНЕ

$$LOI = \frac{b_P + b_F + b_{IT}}{3n} * 100\%$$

ІV етап. Графічна інтерпретація розрахованого інтегрального рівня втрачених можливостей УР ІПНЕ

Динаміка інтегрального рівня втрачених можливостей УР ІПНЕ України та його структурних складових за 2004-2012 рр.

V етап. Формалізація залежності інтегрального рівня втрачених можливостей від його складових

За результатами розрахунків за 2004-2012 рр. отримано наступне рівняння:

$$LOI = 36,17 - 220,80LOI_p - 51,94LOI_{IT} - 59,46LOI_f^2 + 535,94LOI_pLOI_f + 11,26 \ln LOI_p - 20,26 \ln LOI_f + 9,57 \ln LOI_{IT}$$

VI етап. Аналіз еластичності інтегрального рівня втрачених можливостей УР ІПНЕ України залежно від зміни його складових

Інтегральний рівень LOI зростає на 4,68%, 6,15% та 3,41% при зростанні на 1 % LOI відповідно для кадрової, фінансової та інформаційної і матеріально-технічної складових

Рис. 6. Науково-методичний підхід до визначення інтегрального рівня ефективності УР ІПНЕ України

Результати розрахунків дозволяють стверджувати про волатильність рівня ефективності УР ІПНЕ протягом 2004-2012 рр. Встановлено, що інтеграль-

ний рівень ефективності УР ІПНЕ України є найбільш чутливим до змін у фінансовому забезпеченні: зміна показника втрачених можливостей УР фінансової складової на 1% призводить до зміни інтегрального рівня для ІПНЕ України на 6,15%. Отже, отримані дані створюють підґрунтя для більш глибокого дослідження фінансових механізмів забезпечення реалізації в Україні інноваційної моделі розвитку в умовах обмеженого бюджетного фінансування та визначення шляхів їх вдосконалення.

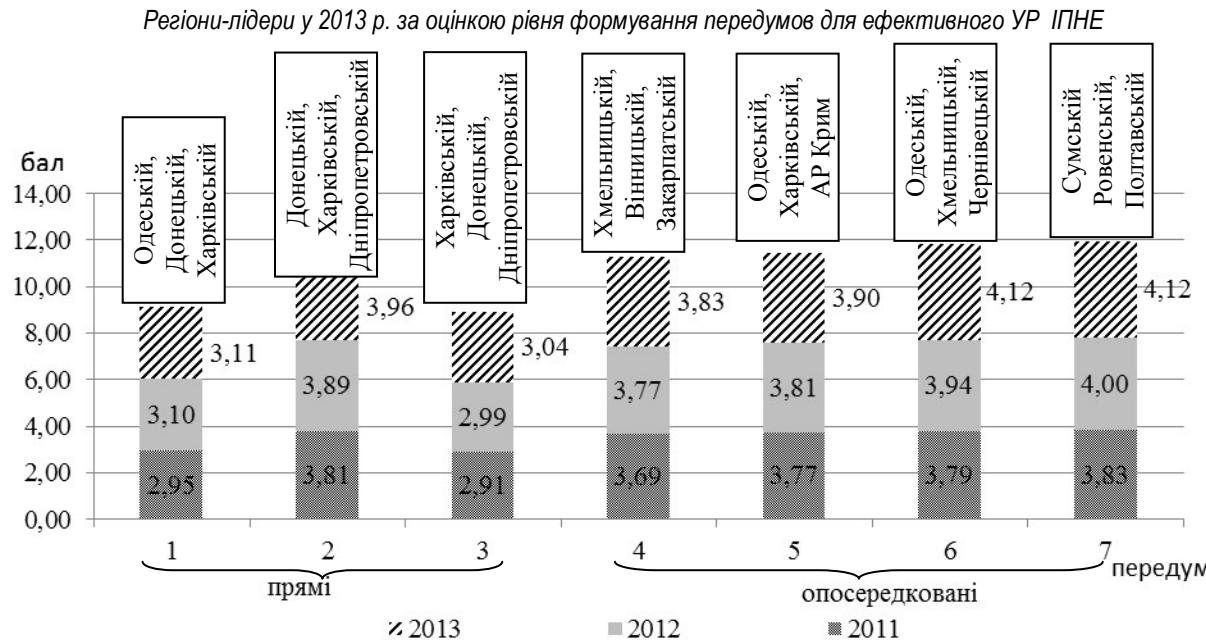
Таким чином, системність дослідження ІПНЕ та управління його розвитком забезпечується запропонованою методологічною схемою, яка включає послідовну етапність розв'язання аналітичних задач з урахуванням мети, завдань, інформаційно-аналітичної бази, методів дослідження та створює підґрунтя щодо виявлення регіональних і галузевих аспектів формування, використання та управління розвитком ІПНЕ. Такий підхід дає змогу визначити залежність ІПНЕ від рівня інноваційної активності підсистем нижчого ієрархічного рівня.

У третьому розділі дисертації «**Управління розвитком інноваційного потенціалу регіонів України**» досліджено тенденції та проблеми розвитку ІПНЕ України у регіональному розрізі; розроблено науково-методичне забезпечення оцінювання інноваційної автономії регіонів України; запропоновано підходи щодо оптимізації фінансових потоків в інноваційний розвиток на загальнодержавному та регіональному рівнях.

У роботі обґрунтовано роль інноваційної активності регіонів у забезпечені ефективного розвитку ІПНЕ, узагальнено основні проблеми інноваційної діяльності на регіональному рівні. Застосування методології оцінювання глобально-го індексу конкурентоспроможності регіонів України за 2011-2013 рр. дало змогу визначити прямі та опосередковані передумови забезпечення ефективного УР ІП регіонів України (рис. 7). Так, регіони з високим рівнем концентрації виробництва і населення (Харківській, Донецькій, Дніпропетровській) мали найвищі технологічні, наукові та кадрові можливості ефективного УР ІП. В той же час в ряді регіонів, де виробництво сконцентроване передусім в обласних центрах і великих містах (Вінницькій, Сумській, Полтавській тощо), сформовані лише опосередковані передумови УР ІП. Це має бути враховано під час формування цільових орієнтирів державної інноваційної політики на регіональному рівні.

Дослідження показали, що найбільш інноваційно-активними регіонами в 2012 р. стали: 1) з позиції ресурсних можливостей УР ІП: АР Крим – 15,7% від загального обсягу інноваційних витрат (з яких 60% за рахунок кредитів); Одеській – 13,0% (з яких 51% за рахунок кредитів); Донецькій – 12,6% (з яких 91% за рахунок власних коштів підприємств); 2) з позиції результативності використання ІП, зокрема: а) кількості підприємств, що впроваджували інновації: Харківській – 11,5% від їх загальної кількості; м. Київ – 7,9%; Донецькій – 6,1%; б) кількості нових технологічних процесів: Харківській – 43,1% від їх загальної кількості; м. Київ – 11,1%; Сумській – 5,4%; в) обсягу реалізованої інноваційної

продукції: Полтавській – 14,4% до загального обсягу реалізованої промислової продукції; Закарпатській – 13,4%; Сумській – 10,6%.

Примітка. Передумови: 1 – технологічна готовність, 2 – розвиток бізнесу, 3 – інноваційність, 4 – інституціональне середовище, 5 – інфраструктурне середовище, 6 – розвиток ринків товарів та послуг, 7 – розвиток фінансового ринку

Рис. 7. Динамічні зміни у формуванні прямих та опосередкованих передумов для ефективного УР ІП регіонів України (в балах від 0 до 7 по мірі зростання)

У контексті УР ІП регіонів особливої актуальності набуває визначення їх здатності до самостійної організації повного циклу інноваційної діяльності та продуктивного освоєння отриманих фінансових ресурсів, яку автор пропонує визначати як рівень інноваційної автономії регіону. Саме достатність власних інноваційних ресурсів, дієвість механізмів їх трансформації та акумуляції, сформованість умов для абсорбції та продуктивного використання інновацій у відповідному регіоні слугує передумовою ефективної реалізації регіональних програм інноваційного розвитку. Рівень інноваційної автономії регіону запропоновано визначати як співвідношення згенерованого відповідним регіоном інноваційного ефекту (визначеного на основі множення поточного рівня фінансування на рівень інноваційної результативності регіону) з максимальним рівнем фінансування інноваційної діяльності в поточному періоді (рис. 8). На рівні держави рейтингування регіонів країни за рівнем їх інноваційної автономії може слугувати основою для визначення територіальних пріоритетів при розподілі державних інвестицій на фінансування програм інноваційного розвитку, а також основою вибору інструментів управління розвитком ІП на регіональному рівні.

Індикатор фінансування інноваційної діяльності в регіоні

Обсяг фінансування наукових і науково-технічних робіт ($Qfin$)

Етап 1. Формування інформаційної бази дослідження

Індикатори результативності інноваційної діяльності суб'єктів господарювання в регіоні

абсолютні

відносні

Кількість підприємств, які створили передові виробничі технології; кількість створених передових виробничих технологій; кількість підприємств, які використовували передові виробничі технології; кількість використаних передових виробничих технологій; кількість підприємств, у яких використані раціоналізаторські пропозиції; кількість використаних раціоналізаторських пропозицій; організацій, які виконують наукові та науково-технічні роботи; обсяг наукових та науково-технічних робіт, виконаних власними силами наукових організацій; кількість фахівців, які виконують наукові та науково-технічні роботи; кількість виконаних наукових і науково-технічних робіт; кількість науковців, які користувалися грантом; кількість грантів, отриманих на наукову роботу від міжнародних фондів; кількість підприємств, що реалізували інноваційну продукцію; обсяг реалізованої інноваційної продукції

Кількість створених передових технологій на 1 підприємство, кількість використаних передових технологій на 1 підприємство, кількість використаних раціоналізаторських пропозицій на 1 підприємство, обсяг наукових та науково-технічних робіт, виконаних власними силами наукових організацій на 1 організацію, кількість виконаних наукових та науково-технічних робіт на 1 фахівця, кількість грантів, отриманих на наукову роботу від міжнародних фондів на 1 науковця, обсяг реалізованої інноваційної продукції на 1 підприємство

Етап 2. Нормалізація відносних індикаторів результативності інноваційної діяльності в регіонах України з урахуванням середньоринкових тенденцій шляхом використання інструментарію нечіткої логіки

$$b_{il} = \begin{cases} 1 & k_{il} \geq \bar{k}_i \\ 0 & k_{il} < \bar{k}_i \end{cases}, i = 1 - 7, l = 1 - 25,$$

де b_{il} – і-й бінарний індикатор ефективності вкладання фінансових ресурсів в інноваційний розвиток i -го регіону; \bar{k}_i – середнє значення відповідного індикатора

Етап 3. Розрахунок комплементарних показників для оцінювання ефективності вкладання фінансових ресурсів в інноваційний розвиток регіонів

Показник	Формула	Області					
		Донецька	Сумська	Львівська	Одеська	Харківська	Запорізька
r_l - питома вага обсягу фінансування інновацій i -регіону в загальному обсязі фінансування інновацій в Україні	$r_l = \frac{Qfin_l}{\sum_{l=1}^n Qfin_l}$	0,08	0,03	0,05	0,04	0,33	0,10
sb_l - кількість відносних індикаторів результативності інноваційної діяльності i -регіону, значення яких вище середньоринкових	$sb_l = \sum_{i=1}^n b_{il}$	6,00	5,00	2,00	2,00	2,00	3,00
pb_l - питома вага відносних індикаторів результативності інноваційної діяльності i -регіону, значення яких вище середньоринкових, у загальній кількості відносних індикаторів результативності	$pb_l = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n sb_i$	0,86	0,71	0,29	0,29	0,29	0,43

Етап 4. Розрахунок показника інноваційного ефекту i -регіону (EFF _{i})

$$EFF_l = r_l * pb_l * 100\% = \frac{Qfin_l \sum_{i=1}^n b_{il}}{n \sum_{l=1}^n Qfin_l} * 100\%$$

Етап 5. Розрахунок показника рівня інноваційної автономії i -регіону (IAR _{i}) та його якісна інтерпретація

$$IAR_l = \frac{EFF_l}{\max_{l=1-25} \{r_l\} * 100\%} * 100\% = \frac{Qfin_l \sum_{i=1}^n b_{il}}{n \sum_{l=1}^n Qfin_l * \max_{l=1-25} \{r_l\}} * 100\%$$

K*	P*	K*	P*	Примітка.
$\left[0; \frac{1}{4} \max_{l=1-25} \{r_l\}\right)$	критичний	$\left[\frac{1}{2} \max_{l=1-25} \{r_l\}; \frac{3}{4} \max_{l=1-25} \{r_l\}\right)$	середній	K^* – квартиль між мінімальним і максимальним значеннями IAR; P* – рівень інноваційної автономії регіону
$\left[\frac{1}{4} \max_{l=1-25} \{r_l\}; \frac{1}{2} \max_{l=1-25} \{r_l\}\right)$	низький	$\left[\frac{3}{4} \max_{l=1-25} \{r_l\}; \max_{l=1-25} \{r_l\}\right]$	високий	

Рис. 8. Науково-методичний підхід до оцінювання рівня інноваційної автономії регіону

За розрахунками автора до групи з високим рівнем інноваційної автономії потрапили Харківській та Дніпропетровській регіони; середнім – відповідно Донецькій та Запорізькій регіони; низьким – Київській (без м. Київ) та Львівській регіони; критичним – всі інші регіони України. В контексті розробки стратегічних напрямів УР ІП регіонів надано рекомендації щодо використання за-пропонованого показника інноваційної автономії регіону в якості основного індикатора для визначення майбутніх обсягів бюджетних асигнувань. Одержані результати у поєднанні із проведеною класифікацією регіонів за рівнем економічного розвитку, виявленими регіональними особливостями фінансування інновацій і структурою джерел фінансування дають змогу визначити ефективність управління формуванням, використанням і розвитком ІП регіону та сформувати низку практичних рекомендацій щодо його вдосконалення.

У четвертому розділі дисертації «**Галузеві аспекти управління розвитком інноваційного потенціалу економіки України**» досліджено тенденції та проблеми формування та використання ІПНЕ України на галузевому рівні, розвинуто методологію оптимізації пропорцій бюджетного інвестування у розвиток ІП промисловості України.

Аналіз досвіду країн з високим рівнем розвитку економіки свідчить, що однією з умов стійкого приросту ВВП країни є інноваційно активна промисловість. Дослідження основних трендів інноваційного розвитку промисловості України протягом 2005-2012 рр. засвідчило суттєве відставання його рівня від аналогічних показників країн Європи, незважаючи на позитивну динаміку. Так, рівень інноваційної активності вітчизняних промислових підприємств у 2012 р. досяг 17,4 % (у 2005 р. – 11,9 %), тоді як у країнах з розвиненою економікою – 70-80%; частка реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції у 2012 р. становила 3,3% (у 2005 р. – 6,5%), що вчетверо нижче, ніж у країнах Європейського Союзу.

У роботі виявлено ключові проблеми сучасного розвитку промисловості України на інноваційних засадах, серед яких нагального вирішення потребують такі: 1) домінування низькотехнологічних галузей та виробництв з низькою науковою емністю; 2) обмеженість зовнішнього фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств через несприятливий інвестиційний клімат і збитковість вітчизняного виробництва, а також дефіцитність державного бюджету країни (у 2012 р. частка бюджетних коштів у фінансуванні інноваційної діяльності в Україні становила 1,9%, у 2005 р. – 0,5%); 3) неврахування рівня інноваційної спрямованості галузей промисловості при міжсекторному та міжгалузевому розподілі бюджетних коштів та переважання принципу дотування окремих секторів та галузей.

У контексті вищезазначеного важливого значення набуває оптимізація структури бюджетного інвестування у промисловість України за критерієм інноваційності сектору / галузі (рис. 9).

Мета: міжсекторна та міжгалузева оптимізація структури інноваційно-спрямованого бюджетного інвестування

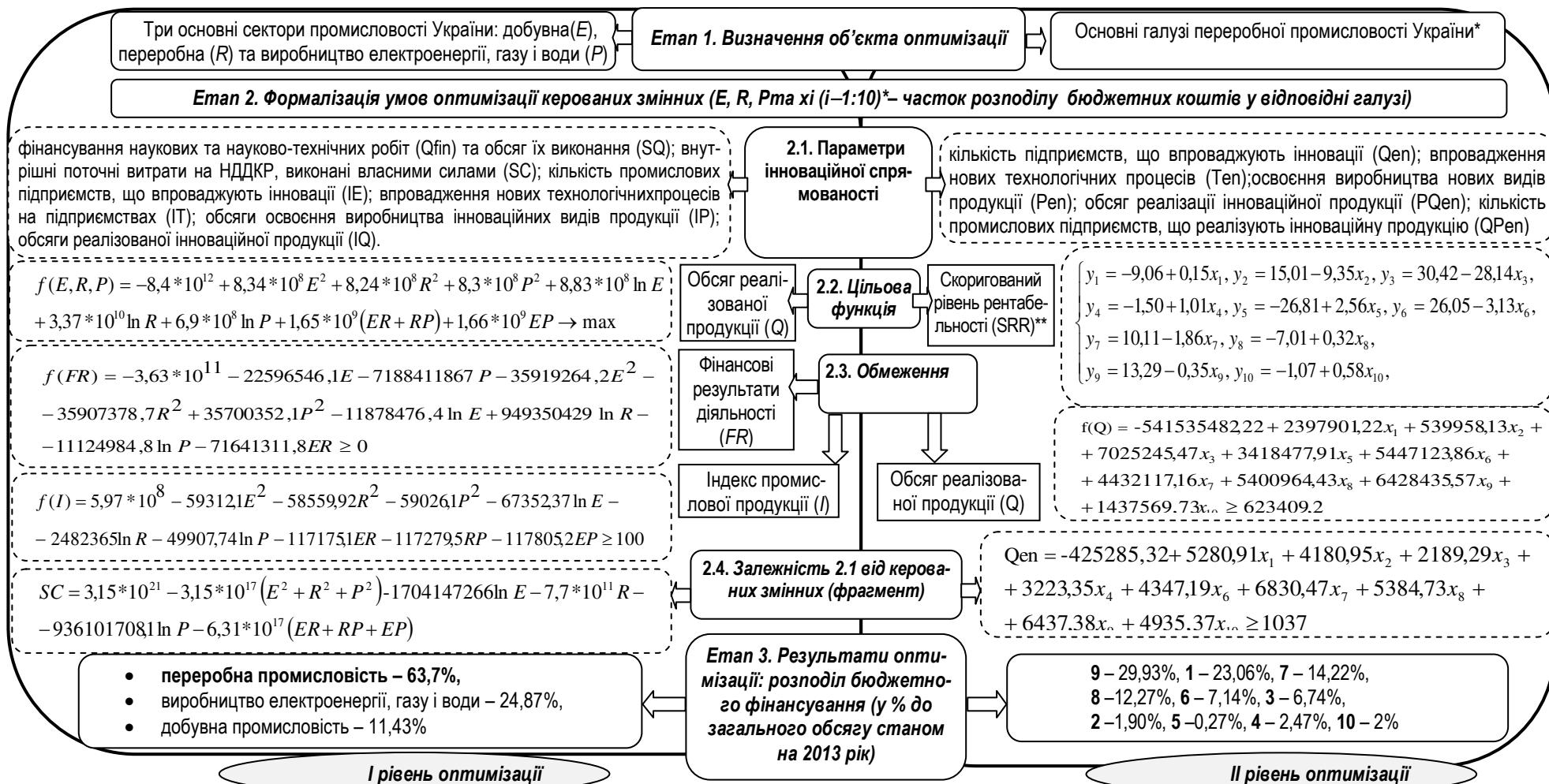

Рис. 9. Науково-методичний підхід щодо оптимізації структури бюджетного інвестування у сектори та галузі України

Примітка.*1 - виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів; 2 - легка промисловість; 3 - оброблення деревини та виробництва виробів із деревини, крім меблів; 4 - целюлозно-паперове виробництво та видавнича діяльність; 5 – виробництво коксу, продуктів нафтопереробки; 6 – хімічна та нафтохімічна промисловість; 7 – виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції; 8 - металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів; 9 - машинобудування; 10 - інші види. **Перехід до SRR відбувається за формулою (5)

На першому рівні реалізації запропонованого підходу здійснюється оптимізація міжсекторного розподілу бюджетних інвестицій між трьома основними секторами промисловості України – добувною промисловістю, переробною промисловістю та виробництвом електроенергії, газу і води. Результати проведених розрахунків з урахуванням рівня інноваційної спрямованості розвитку обраних секторів промисловості України (рис. 9) свідчать, що саме переробна промисловість є основним джерелом формування доданої вартості, згенерованої за рахунок інноваційних процесів, та каталізатором позитивних зрушень у розвитку інших секторів національної економіки. На другому рівні відповідно здійснюється оптимізація міжгалузевого розподілу бюджетного інвестування в межах переробної промисловості України. Основними параметрами дослідження на даному рівні є: кількість підприємств, що впроваджують інновації; обсяги впровадження нових технологічних процесів; обсяги освоєння виробництва нових видів продукції; обсяги реалізації інноваційної продукції; кількість промислових підприємств, що реалізують інноваційну продукцію.

Як на першому, так і на другому рівнях процедура оптимізації передбачає застосування різних цільових функцій та основних обмежень залежно від джерел інвестицій: внутрішні (переважно за рахунок коштів держбюджету) чи зовнішні (за рахунок коштів внутрішніх та зовнішніх інвесторів). Критерієм ефективності міжгалузевого розподілу бюджетних коштів запропоновано вважати скоригований рівень рентабельності галузей переробної промисловості, розрахунок якого передбачає використання інструментарію нечіткої логіки:

$$SRR = \max_t \left(\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n [1|_{y_{it}>0} + 0|_{y_{it}\leq 0}] \cdot 100\% \right) = \max_t \left(\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n [1|_{f(x_{it})>0} + 0|_{f(x_{it})\leq 0}] \cdot 100\% \right) \quad (5)$$

де n – загальна кількість галузей переробної промисловості; y_{it} – рентабельність операційної діяльності підприємств у межах i -ї галузі переробної промисловості за t -й проміжок часу; x_{it} – частка розподілу фінансових ресурсів в інноваційну діяльність у межах i -ї галузі переробної промисловості за t -й проміжок часу.

В якості обмеження для оптимізації міжгалузевого розподілу бюджетного інвестування запропоновано використовувати обсяг реалізованої продукції відповідно галуззю переробної промисловості, який визначає масштаби функціонування галузі, а тому і величину прибутку на вкладені інвестиції.

Розроблений дворівневий підхід до оптимізації структури бюджетного інвестування у сектори та галузі економіки України за критерієм їх інноваційної спрямованості розвитку може слугувати методичним підґрунттям для встановлення галузевих пріоритетів та розробки і впровадження галузевих програм з метою усунення структурних диспропорцій функціонування національної економіки та розвитку ПНЕ в цілому.

У п'ятому розділі дисертації «**Механізм управління розвитком інноваційного потенціалу економіки України**» викладено підхід до побудови поліструктурної моделі механізму УР ІПНЕ, визначено ключові напрямки вдосконалення системи УР ІПНЕ на загальнодержавному рівні; розроблено концептуальні положення режиму інноваційного таргетування; формалізовано стратегічні загрози та можливості ефективного розвитку ІПНЕ України.

Автором досліджено місце України в найбільш поширених міжнародних рейтингах та обґрунтовано, що сучасний рівень конкурентоспроможності країни в значній мірі є результатом незбалансованості управлінських впливів на формування, використання та розвиток ІПНЕ, що вповільнює темпи інноваційного оновлення та технологічної модернізації НЕ. Обґрунтовано доцільність побудови поліструктурної моделі механізму УР ІПНЕ, що має включати системоутворюючі складові цього потенціалу та є по суті комбінацією механізмів, інструментів та заходів щодо акумуляції та трансформації ресурсів НЕ, а також абсорбції і продуктивного використання інновацій. Реалізація такої моделі УР ІПНЕ дасть змогу забезпечити комплексність управління розвитком ІП та водночас подолати непослідовність та несистемність державної інноваційної політики в Україні в цілому та її регіонах. Досягнення комплексності дії механізму УР ІПНЕ визначатиметься сукупністю цільових індикаторів, критеріїв та показників впливу на формування, використання та розвитку ІПНЕ, що складають ядро методологічної схеми оцінювання його ефективності (рис. 4).

Встановлено, що формування нового контуру механізму УР ІПНЕ вимагає суттєвого коригування його ключових складових, а саме:

- нормативно-правової (шляхом запровадження механізму «інвентаризації» існуючого законодавчого забезпечення в сфері державної інноваційної політики, в т.ч. стратегій, концепцій, цільових програм тощо з метою усунення дублювання та їх скорочення шляхом закріplення на національному рівні взаємоузгоджених цільових, часових, ресурсних орієнтирів та стратегічних пріоритетів реалізації державної інноваційної політики);

- фінансово-забезпечувальної (підвищення ділової активності за рахунок трансформації механізму фінансування інноваційної діяльності шляхом посилення рівня використання важелів непрямого фінансування, що потребує запровадження чіткої процедури пільгового оподаткування, кредитування, спрощеного ліцензування, встановлення митних пільг, державного замовлення на інноваційні види продукції, реалізації програм державно-приватного партнерства тощо);

- інфраструктурно-забезпечувальної (через активне використання ринкових механізмів та механізмів стимулювання розвитку інноваційної інфраструктури, в т.ч. технопарків, бізнес-інкубаторів, центрів трансферту технологій, центрів інноваційних ідей та ін., що має забезпечити реалізацію ефективної взаємодії між суб'єктами інноваційної діяльності та державою);

– соціально-культурної (шляхом популяризації інноваційної діяльності на всіх рівнях національної економіки та підвищення інноваційної культури суспільства в цілому);

– комерційно-забезпечувальної (за допомогою вдосконалення механізму стимулювання попиту на інноваційні розробки та споживання інноваційної продукції, в т.ч. за рахунок інтеграції науки та промисловості шляхом надання державної нефінансової підтримки).

У роботі досліджено сутність та особливості використання програмно-цільового методу як основного інструментарію державного УР ІПНЕ України. Доведено, що недофінансування державних цільових інноваційних програм та відсутність дієвого механізму моніторингу їх виконання з боку держави зменшує резульвативність державного регулювання інноваційних процесів в національній економіці. Автором обґрунтовано необхідність трансформації підходів до реалізації контрольних функцій держави під час використання програмно-цільового методу шляхом запровадження режиму інноваційного таргетування (рис. 10).

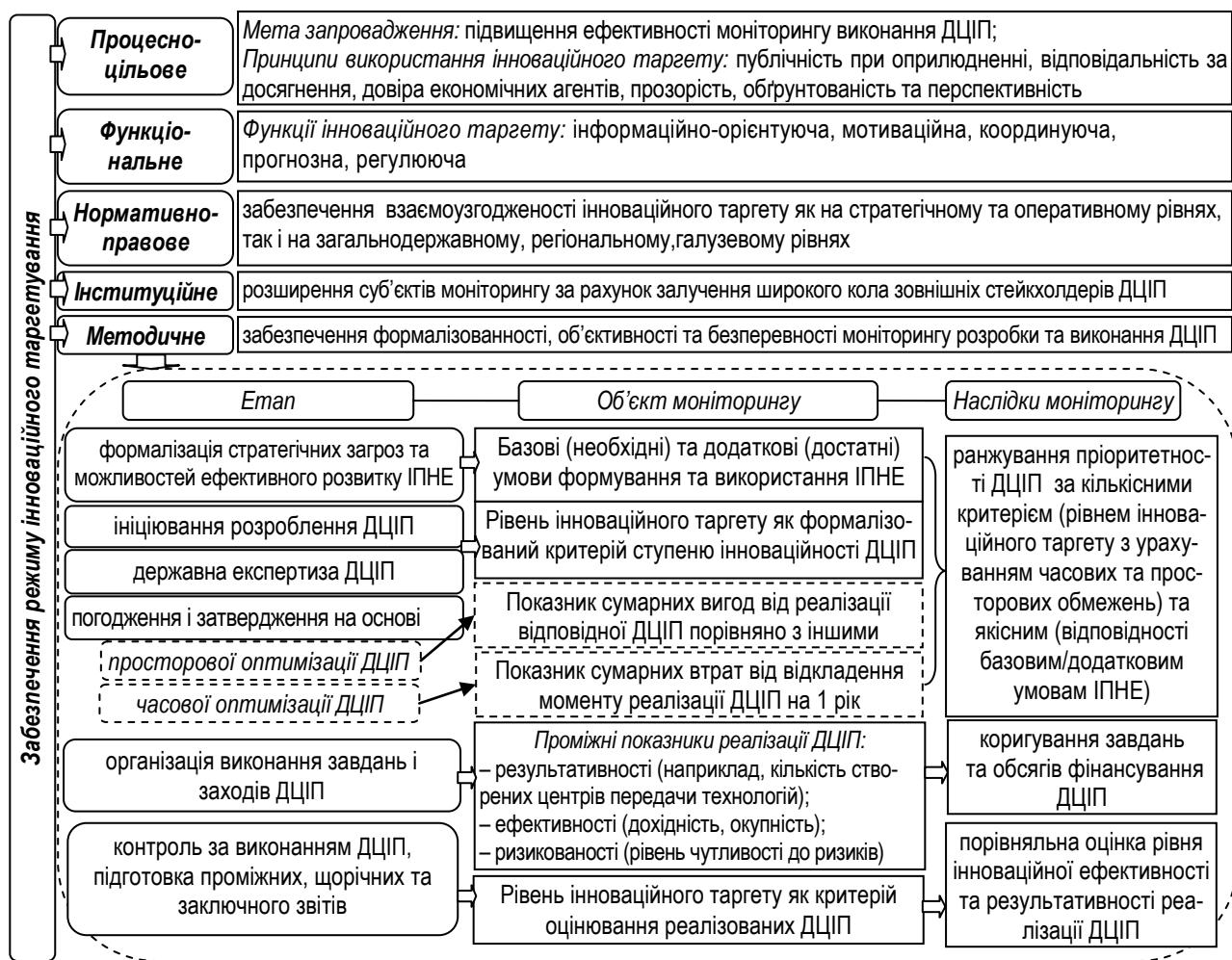

Рис. 10. Концептуальні засади механізму запровадження режиму інноваційного таргетування

В основу даного режиму покладено використання показника приросту ринкової вартості виготовлених інноваційних товарів та наданих послуг на одиницю вкладених фінансових ресурсів в якості інноваційного таргету (цільового орієнтиру) у процесі моніторингу за розробленням та виконанням державних цільових інноваційних програм. У роботі доведено доцільність розгляду інноваційного таргету також в якості кількісного критерію ранжування пріоритетності цих програм.

Запровадження режиму інноваційного таргетування потребує відповідного методичного забезпечення щодо формалізації стратегічних загроз та можливостей ефективного розвитку ІПНЕ з метою ідентифікації якісного критерію ранжування пріоритетності державних цільових інноваційних програм. Критичний аналіз стану та динаміки інноваційних процесів в економіці України дозволив формалізувати базові (необхідні) та додаткові (достатні) умови формування і використання ІПНЕ (рис. 10, табл. 1).

Таблиця 1
Стратегічні загрози та можливості ефективного розвитку ІПНЕ України як основа запровадження режиму інноваційного таргетування

Умови ефективного розвитку ІПНЕ	Загрози		Можливості	
	Зміст	Аналітичні дані, що підтверджують негативний вплив на розвиток ІПНЕ	Зміст	Аналітичні дані, що підтверджують позитивний вплив на розвиток ІПНЕ
Необхідні (базові) формування ІПНЕ	непопулярність науково-дослідницької сфери	за 2002-2012 рр. кількість організацій, що займаються науковими дослідженнями, зменшилася на 18%, а науковців – на 24%	потужний науковий потенціал	46 місце (з 148) в світі у 2013 р. за рівнем доступності (відповідності вимогам) науковців та інженерів
	низька інвестиційна привабливість країни	обсяг прямих іноземних інвестицій за 2013 рік впав на 80%	високий рівень освіченості населення	більше 90% населення мають середню освіту, а 80% - вищу
	низький рівень фінансування НДДКР	питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП становить менше 1%	розвинена система підготовки фахівців	79 місце (з 148) в світі за якістю освіти у 2013 р.
	незацікавленість держави у підтримці розвитку інноваційної діяльності	питома вага коштів державного бюджету у фінансуванні інноваційної діяльності за 2002-2012 рр. не перевищувала 3%, а 2009-2012 р. 2%	доступність інформаційних послуг	71 місце (з 148) в світі за рівнем користувачів Інтернету у 2013 р., а послуг мобільного зв'язку – 94 місце
	значна зношеність та технологічна застарілість виробничої інфраструктури	ступінь зносу основних засобів за 2000-2010 рр. зросла з 44 до 75%, а капітальні інвестиції не перевищують 3-4% за аналогічний період	активний розвиток сфери інформатизації	обсяг реалізованих послуг у сфері інформатизації за 2000-2012 рр. зріс у 40 разів
	низька ефективність ринків товарів та послуг	137 місце (з 148) в світі за рівнем ефективності антимонопольної політики у 2013 р., за ступенем домінування товарів та послуг на ринку – 132 місце	взаємозв'язок науки та промисловості	77 місце (з 148) в світі за рівнем співпраці вищої школи та промисловості у 2013 р., 69 місце – за якістю науково-дослідних інститутів
Використання ІПНЕ	низька якість менеджменту та системи перепідготовки кадрів	115 місце (з 148) в світі за рівнем якості вітчизняної школи менеджменту у 2013 р., за інтенсивністю перевідготовки та підвищення кваліфікації кадрів – 103 місце	якість бізнес-середовища	81 та 73 місце (з 148) в світі за кількістю та якістю ринкових постачальників відповідно у 2013 р., 77 місце – за ступенем використання маркетингу

Продовж. табл. 1

	відсутність платоспроможного попиту на інновації	питома вага підприємств, що проваджують інновації, у 2012 р. становила 13,6%, а частка реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової за 2002-2012 рр. знизилася з 7 до 3,3%	невибагливість споживача	71 місце (з 148) в світі за ступенем орієнтації на клієнта у 2013 р., 86 місце – за рівнем вибагливості споживачів товарів та послуг
достатні (доадаткові) умови формування та використання ІПНЕ	макроекономічна несприятливість	112 місце (з 148) в світі за рівнем дефіциту бюджету у 2013 р. (-4,6% ВВП), 127 місце – за рівнем заощаджень населення (10,1% ВВП), 99 місце – за рівнем кредитного рейтингу	ринковий потенціал	36 та 37 місце (з 148) в світі за рівнем внутрішнього та зовнішнього ринкового потенціалу у 2013 р., у 2013 р. частка експорту у ВВП країни становила 49,7%
	нерозвиненість фінансових ринків	109 місце (з 148) в світі за доступністю фінансових послуг у 2013 р., 116 місце – за легкістю отримання кредиту, 120 місце – за доступністю венчурного фінансування, 143 місце – за рівнем стабільності банків	якість інфраструктури в цілому та рівень безпеки	70 місце (з 148) в світі за якістю інфраструктури країни у 2013 р., 48 місце – за рівнем понесених бізнесом витрат, пов'язаних з тероризмом
	інституційна неефективність	133 місце (з 148) в світі у 2013 р. за рівнем захисту прав інтелектуальної власності, 145 місце – сприятливістю оподаткування для інвестицій, 130 місце – прозорістю державної політики		

Запровадження режиму інноваційного таргетування дозволить підвищити ефективність відбору пріоритетних програм, забезпечити комплексність та об'єктивність під час оцінювання їх ефективності на різних стадіях реалізації, безперервність процесу моніторингу, оптимізувати систему бюджетного фінансування державних цільових інноваційних програм.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і запропоноване вирішення наукової проблеми, що виявляється у розвитку відомих та розробці нових теоретико-методологічних підходів до УР ІПНЕ України. Це дозволило сформулювати висновки концептуально-теоретичного, методологічного та практичного характеру.

1. ІПНЕ слід трактувати як організовану сукупність наявних в національній економіці ресурсів та можливостей мобілізації потенційних ресурсів, реально діючих механізмів їх трансформації в інноваційний капітал та відтворення в майбутньому, сформованого споживчого платоспроможного попиту на інноваційні продукти та послуги, здатності інноваційного капіталу продукувати додану економічну вартість, можливостей забезпечення інноваційного розвитку національної економіки під впливом ендогенних та екзогенних чинників.

2. Розроблена агрегована змістово-функціональна структуризація ІПНЕ, відрізняючись від існуючих врахуванням не лише ресурсної складової, а й механізмів акумуляції та трансформації ресурсів інноваційної спрямованості, а також абсорбції і продуктивного використання інновацій, обумовлює необхідність розробки та впровадження цілісної концепції УР ІПНЕ. Останнє слід ро-

зуміти як системоутворюючий процес координації заходів з формування та використання ІПНЕ, який передбачає його подальше нарощення до перспективного рівня з урахуванням довгострокових якісних структурних змін.

Обґрунтовано, що концептуальна модель УР ІПНЕ є основою формування структурованого механізму управління формуванням, використанням та розвитком ІПНЕ сучасних умовах, що включає складові цього потенціалу та є по суті комбінацією механізмів, інструментів та заходів щодо акумуляції та трансформації ресурсів НЕ, а також абсорбції і продуктивного використання інновацій.

3. В якості ключового критерію ефективності УР ІПНЕ під час її оцінювання слід використовувати показник невикористаних можливостей управлінського впливу, розрахунок якого базується на концепції інтервално-ймовірнісної невизначеності та передбачає співвідношення нормалізованих кількісних оцінок граничних інгібітору та каталізатору управління як факторів, що знижують/підсилюють результативність УР ІПНЕ, та виділених залежно від рівня кореляційного зв'язку з ВВП.

4. Оцінювання ефективності УР ІПНЕ має здійснюватися з урахуванням базових зasad системного підходу: структуризація (виокремлення кадової, фінансової, інформаційної та матеріально-технічної складових ІПНЕ), підпорядкованість єдиній меті (використання в якості цільового орієнтиру зростання рівня ВВП країни), встановлення логіко-структурних взаємозв'язків між чинниками формування та використанняожної складової ІПНЕ з рівнем ВВП, дотримання єдиного базового принципу оцінювання (мінімізація показника невикористаних можливостей УР ІПНЕ), ієрархічність (розмежування поелементного та інтегрального оцінювання).

5. Під час визначення ефективності УР кадової складової ІПНЕ слід враховувати лаги в розвитку людського капіталу внаслідок тривалого інвестиційного періоду, ступінь інтенсивності та швидкості впливу на рівень ВВП країни інгібіторів та каталізаторів управління (шляхом використання інструментарію регресійного аналізу), а також їх вагомість в сукупному впливі всіх чинників кадової складової на ВВП країни (на основі застосування методу лінійного програмування). Результати проведених розрахунків є свідченням ефективності УР кадової складової ІПНЕ України у 2012 р. на рівні 84,64 % від її максимального можливого значення, однією з причин чого є відсутність системи стимулювання зацікавленості кадрів в інноваційному розвитку національної економіки.

6. Оцінювання фінансового забезпечення інноваційного розвитку національної економіки шляхом розрахунку ефективності УР фінансової складової ІПНЕ з урахуванням характеру руху фінансових потоків (дискретність чи безперервність) дозволяє врахувати циклічність інноваційного процесу. Результати апробації науково-методичного підходу свідчать, що показник втрачених можливостей управлінського впливу для фінансової складової ІПНЕ України у

2012 р. становить 27,37 %, що викликано в тому числі низьким рівнем стимулювання підприємницького сектору до фінансування наукових досліджень і розробок в умовах обмеженості бюджетного фінансування.

7. В контексті оцінювання інформаційного та матеріально-технічного за-безпечення інноваційного розвитку національної економіки обґрунтовано доцільність врахування аномальності значень чинників ПНЕ, що дозволяє врахувати специфіку життєвого циклу інформаційних товарів та послуг, а також фізичний та моральний знос техніки в процесі експлуатації. Результати розрахунків вказують, що у 2012 р. рівень ефективність УР інформаційної та матеріально-технічної складової ПНЕ України становить близько 70 %, що обумовлено передусім критично низьким рівнем оновлення матеріально-технічної бази в сфері інноваційного підприємництва в умовах значної зношеності та технологічної застаріlostі виробничої інфраструктури.

8. Інтегральне оцінювання ефективності УР ПНЕ здійснене на основі застосування теорії множин. Автором проведено формалізацію поточної та перспективної залежності інтегрального рівня ефективності УР ПНЕ від його складових (за допомогою математичного моделювання нелінійних залежностей). Результати проведення аналізу чутливості свідчать, що зміна показника втрачених можливостей УР фінансової складової на 1 % призводить до зміни інтегрального рівня для ПНЕ України на 6,15 %.

9. З метою визначення територіальних пріоритетів при розподілі державних інвестицій на фінансування програм інноваційного розвитку розроблено науково-методичне забезпечення рейтингування регіонів за рівнем їх інноваційної автономії. Рівень інноваційної автономії регіону запропоновано визначати як співвідношення згенерованого відповідним регіоном інноваційного ефекту з максимальним рівнем фінансування інноваційної діяльності в поточному періоді. Це дозволило стверджувати, що переважна більшість областей України характеризується критичним рівнем інноваційної автономії.

10. Застосування дворівневої системи оптимізації структури бюджетного інвестування у промисловість України на основі використання інструментарію економіко-математичного моделювання дозволяє здійснити на першому рівні оптимізації – міжсекторний розподіл інвестицій, на другому – міжгалузевий в межах пріоритетного сектору промисловості за критерієм інноваційності. Результати оптимізації свідчать, що саме переробна промисловість національної економіки є основним джерелом формування доданої вартості, згенерованої за рахунок інноваційних процесів, а в її межах першочергової підтримки потребують галузі машинобудування, виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, виробництва неметалевої мінеральної продукції.

11. З метою підвищення ефективності моніторингу за розробленням та виконанням державних цільових інноваційних програм слід запровадити режим інноваційного таргетування на основі використання показника приросту ринко-

вої вартості виготовлених інноваційних товарів та наданих послуг на одиницю вкладених фінансових ресурсів в якості інноваційного таргету. Обґрунтовано специфічні функції і принципи, а також механізми інституційного, нормативно-правового та методичного забезпечення запровадження цього режиму.

12. У межах методичного забезпечення запровадження режиму інноваційного таргетування існує необхідність формалізації стратегічних загроз та можливостей ефективного розвитку ІПНЕ з метою ідентифікації якісного критерію ранжування пріоритетності державних цільових інноваційних програм. Обґрунтування стратегічних загроз та можливостей ефективного розвитку ІПНЕ України дозволило сформувати базові (необхідні) та додаткові (достатні) умови формування та використання ІПНЕ в контексті державного управління його розвитком.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Касьяненко В. О. Інноваційний потенціал економіки України: теорія та практика формування, оцінювання і використання : [монографія] / В. О. Касьяненко. – Суми : Сумський державний університет, 2013. – 602 с.
2. Касьяненко В. О. Податкові інструменти антикризової державної політики в Україні та за кордоном / В. О. Касьяненко, Я. В. Самусевич // Держава, підприємства та банки в системі антикризового управління : [колективна монографія] / за ред. д.е.н., проф. Т. А. Васильєвої, к.е.н. О. Б. Афанасьєвої. – Суми : «Ярославна», 2013. – С. 126 – 131. *Особистий внесок : проаналізовано зарубіжний досвід податкового стимулювання інноваційного розвитку національної економіки.*
3. Касьяненко В. О. Теоретико-методологічні основи управління інноваційним розвитком / В. О. Касьяненко, Т. В. Касьяненко, О. В. Прокопенко, В. Ю. Школа // Соціальна-економічна мотивація інноваційного розвитку регіону : [колективна монографія] / за заг. ред. д.е.н., проф. О. В. Прокопенко. – Суми : Сумський державний університет, 2012. – С. 14 – 40. *Особистий внесок : доджено концептуальні основи управління інноваційним розвитком на різних рівнях.*
4. Касьяненко В. О. Організаційно-правовий механізм фінансового забезпечення інноваційної діяльності за рахунок венчурного капіталу / В. О. Касьяненко, Т. В. Касьяненко // Проблеми фінансового забезпечення інноваційного розвитку : [колективна монографія] / за заг. ред. Т. А. Васильєвої, В. Г. Боронос. – Суми : Видавництво СумДУ, 2009 – С. 216 – 227. *Особистий внесок : визначено механізми залучення венчурного капіталу з метою інноваційного розвитку національної економіки.*
5. Касьяненко В. О. Основні напрямки розвитку інноваційного підприємництва екологічного спрямування у Сумській області / В. О. Касьяненко, Л. В. Старченко // Проблеми управління інноваційним підприємництвом еколо-

гічного спрямування: [колективна монографія] / за заг. ред. О. В. Прокопенко. – Суми : ВТД "Університетська книга", 2007. – С.188 – 190. Особистий внесок : визначено моделі інноваційного розвитку та виділено найбільш перспективні з них для України та її регіонів.

Статті у наукових фахових виданнях України

6. Касьяненко В. О. Оцінка кадової складової інноваційного потенціалу економіки України / В. О. Касьяненко // Економічний простір (Index Copernicus). – 2013. – № 73. – С. 112 – 125.
7. Касьяненко В. О. Оцінка фінансової складової інноваційного потенціалу національної економіки України / В. О. Касьяненко // Інвестиції : практика та досвід (Google Scholar). – 2013. – № 9. – С. 33 – 37.
8. Касьяненко В. О. Роль лізингу у системі забезпечення інноваційного розвитку підприємства / В. О. Касьяненко, О. В. Прокопенко, В. Ю. Школа // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія : Економіка і менеджмент (РІНЦ). – 2013. – Випуск 6 (57). – С. 57 – 61. Особистий внесок : проаналізовано сучасний стан використання лізингу в Україні в контексті фінансового забезпечення інноваційного розвитку.
9. Касьяненко В. О. Інтегральне оцінювання інноваційного потенціалу національної економіки України: науково-методичний підхід і практичні розрахунки / В. О. Касьяненко, Т. А. Васильєва // Актуальні проблеми економіки (Scopus, EconLit, Index Copernicus, Ulrich's Periodicals Directory). – 2013. – №6 (144). – С. 50 – 59. Особистий внесок : розроблено методологічні засади інтегрального оцінювання ефективності УР ПНЕ.
10. Касьяненко В. О. Розвиток науково-методичних підходів до розуміння потенціалу як економічної категорії / В. О. Касьяненко // Економіка розвитку (Index Copernicus, РІНЦ, EBSCOhost, Ulrich's Periodicals Directory). – 2012. – №2 (62). – С. 74 – 81.
11. Касьяненко В. О. Інноваційний потенціал: взаємозв'язок з науковим та науково-технічним потенціалами [Електронний ресурс] / В. О. Касьяненко // Ефективна економіка. – 2012. – №4. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua>.
12. Касьяненко В. О. Економічний потенціал: сутність та підходи до розуміння / В.О. Касьяненко // Розвиток сучасної логістико-орієнтованої економіки : збірник наукових праць Донецького державного університету управління. – Донецьк: Дон ДУУ, 2012. – Т. XIII. – С. 374 – 386.
13. Касьяненко В. О. Інноваційний потенціал національної економіки як об'єкт теоретичних досліджень / В. О. Касьяненко // Прометей. – 2012. – № 2 (38). – С. 127 – 131.
14. Касьяненко В. О. Зарубіжний досвід управління інноваційним потенціалом економіки та можливості його використання в Україні / В. О. Касьяненко // Маркетинг і менеджмент інновацій (Directory of Open Access Journals, Index Copernicus, Google Scholar, Ulrichsweb, Research Bible, Directory of Research

Journals Indexing, CiteFactor, РІНЦ, Journal Index). – 2011. – № 4. – Т. II. – С. 200 – 204.

15. Касьяненко В. О. Сучасний стан та перспективи розвитку інноваційного потенціалу України / В. О. Касьяненко // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. – 2011. – № 2 (8 Е). – С. 270 – 275.
16. Касьяненко В. О. Дослідження сутності інноваційного потенціалу економіки [Електронний ресурс] / В. О. Касьяненко // Демократичне Врядування. – 2011. – № 8. – Режим доступу : <http://www.lvivacademy.com/visnik8/index.html>.
17. Касьяненко В. О. Інновації як один із факторів формування конкурентоспроможності країни / В. О. Касьяненко // Механізм регулювання економіки : міжнар. наук. журнал. – 2011. – № 4 (54). – С. 82 – 87.
18. Касьяненко В. О. Інноваційний розвиток підприємств на основі лізингу / В. О. Касьяненко, Л. М. Стиренко // Механізм регулювання економіки. – 2010. – №3 (48). – Т.2. – С. 147 – 152. *Особистий внесок : окреслено проблеми використання лізингу з позиції фінансового забезпечення інноваційного розвитку.*
19. Касьяненко В. О. Особливості формування венчурного капіталу / В. О. Касьяненко, Т. В. Касьяненко // Економіка: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць. – 2009. – Вип. 252 : в 6 т. – Т. II. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. – С. 316 – 326. *Особистий внесок : узагальнено проблеми використання венчурного капіталу з позиції стимулювання інноваційного розвитку національної економіки.*
20. Касьяненко В.О. Розвиток інформаційних систем управління екологічними процесами / В. О. Касьяненко, В. О. Руденко // Вісник Сумського державного університету. Серія : Економіка. – 2009. – №1. – С. 35 – 43. *Особистий внесок : обґрунтовано роль та місце інформаційних технологій у стимулюванні науково-технічного розвитку.*
21. Касьяненко В. А. Анализ исторических подходов формирования цены информационных продуктов / В. А. Касьяненко, В. А. Руденко // Механізм регулювання економіки. – 2007. – №2. – С.125 – 134. *Особистий внесок : досліджено специфіку інформаційного ринку України в контексті формування інформаційної складової ППНЕ.*
22. Касьяненко В. О. Економічні основи інформатизації інноваційно-цільової стратегії України / В. О. Касьяненко, А. В. Євдокимов, М. І. Супруненко // Вісник Сумського державного університету. Серія: Економіка. – 2006. – № 7 (91). – С. 138 – 142. *Особистий внесок : визначено типи суспільного розвитку за характеристикою систем освіти й науки, обґрунтовано цільові орієнтири реалізації інноваційно-цільової стратегії розвитку національної економіки України.*
23. Касьяненко В. О. Розробка економічного інструментарію трансформаційних процесів іноземного інвестування в Україні / В. О. Касьяненко, А. В. Євдокимов, М. І. Супруненко // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія : Економіка та менеджмент. – 2005. – Вип. 6 – 7 (18 – 19). – С. 276 – 284. *Особистий внесок : досліджено потенціал регіонів України*

щодо залучення іноземних інвестицій в контексті оцінювання фінансової складової ІІ регіонів України.

24. Касьяненко В. О. Социально-экономические аспекты информационно-технологического развития общества / В. О. Касьяненко, М. Н. Журавлев // Механизм регулирования экономики. – 2004. – №1. – С.134 – 137. *Особистий внесок : обґрунтовано сутність інтелектуального потенціалу суспільства як фактору інноваційного розвитку національної економіки.*

25. Касьяненко В. А. Человеческий капитал как важная составляющая инновационного развития / В. А. Касьяненко, М. Н. Журавлев // Вісник Сумського державного університету. Серія : Економіка. – 2004. – № 9 (68). – С. 18 – 23. *Особистий внесок : досліджено тенденції розвитку та фінансування освіти в Україні в контексті формування кадрової складової ІІНЕ.*

26. Касьяненко В. А. Социально-экономические предпосылки формирования человеческого капитала в условиях интернет-экономики / В. А. Касьяненко, М. Н. Журавлев, Т. В. Касьяненко // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія : Економіка та менеджмент. – 2004. – Вип. 3 – 4 (13 – 14). – С. 30 – 34. *Особистий внесок : досліджено проблеми формування інтелектуального потенціалу України.*

27. Касьяненко В.А. Инвестиционные перспективы информационной экономики / В. А. Касьяненко // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Вип. 122. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2002. – С.124 – 128.

28. Касьяненко В.О. Проблеми інноваційної діяльності в умовах переходної економіки / В. О. Касьяненко, Л. В. Прилєпко // Механизм регулирования экономики. – 2002. – № 1 – 2. – С. 121 – 126. *Особистий внесок : досліджено тенденції розвитку інноваційної діяльності в Україні та обґрунтовано роль держави у її стимулюванні.*

29. В.А.Касьяненко. Электронная торговля по сети Интернет и новые тенденции в бизнесе / Л. Н. Таранюк, В. А. Касьяненко // Механизм регулирования экономики. – 2001. – №1 – 2. – С. 91 – 94. *Особистий внесок : на прикладі електронної торгівлі досліджено тенденції інноваційного розвитку у галузі торгівлі.*

30. Касьяненко В. А. Приоритеты развития потенциала Украины для вхождения в информационное общество / В. А. Касьяненко, Л. Г. Мельниќ, В. Л. Мельник // Механизм регулирования экономики, экономика природокористування, економіка підприємства та організація виробництва : зб. наук. праць. – 2000. – Вип. 2. – С. 128 – 130. *Особистий внесок : досліджено проблеми формування освітнього та наукового потенціалу вітчизняної економіки.*

31. Касьяненко В. А. Подходы к оптимизации принятия инновационных решений / В. А. Касьяненко // Механизм регулирования экономики, экономіка природокористування, економіка підприємства та організація виробництва. Т.1. Еколо-економічні проблеми інноваційних процесів. – Суми : видавничо-виробничє підприємство «Мрія – 1» ЛТД, 1999. – С. 99 – 103.

32. Касьяненко В. А. Социально-экономические проблемы трансформаций общества при переходе к информационной эпохе развития / В. А. Касьяненко // Механизм регулирования экономики. – 1999. – №3. – С. 88 – 93.

Статті у наукових періодичних виданнях іноземних держав

33. Kasjanenko V. O. The essence of the main concepts of innovative science in the context of national economics's innovative potential research / V. O. Kasjanenko // Sustainable development. – 2013. – № 8 (may). – P. 42-45.

34. Касьяненко В. А. Развитие инновационной деятельности в Украине / В. А. Касьяненко // Веснік Гродзенскага дзяржаунаага ўніверсітэта імя Янкі Купалы. Серыя 5. Эканоміка. Сацыялогія. Біялогія. – 2013. – №3 (161). – С. 6 – 12.

Опубліковані праці аprobacijного характеру

35. Касьяненко В. А. Характеристика методики оценки инновационной конкурентоспособности национальной экономики / В. А. Касьяненко // Актуальные проблемы развития финансово-экономических систем и институтов : материалы и доклады IV Междунар. науч. конф. (Самара, 4 – 5 апреля 2013 г.) : в 2 ч. / под общ. ред. А.Н.Сорочайкина. – Самара : Издательство «Самарский университет», 2013. – Ч. 1. – С. 136 – 144.

36. Касьяненко В. О. Економічне обґрунтування терміну «потенціал» / В. О. Касьяненко // Економічні проблеми сталого розвитку : матеріали доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. (3 – 5 квітня 2012 р.). – Суми : СумДУ, 2012. – С. 73 – 75.

37. Касьяненко В. О. Інноваційний потенціал, як економічна категорія та його взаємозв'язок з науковим та науково-технічним потенціалами / В. О. Касьяненко // Міжнародна стратегія економічного розвитку регіону : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Суми, 19 – 21 червня 2012 р.) / за заг. ред. О.В.Прокопенко. – Суми : СумДУ, 2012. – С. 51 – 53.

38. Касьяненко В. О. Дослідження структури інноваційного потенціалу країни / В. О. Касьяненко // Роль інновацій у підвищенні наявного потенціалу країни: матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Тернопіль, 14 – 15 грудня 2011 р.). – Ч.1. – Тернопіль : Крок, 2011. – С. 281 – 282.

39. Касьяненко В. О. Інноваційний розвиток: наявний потенціал і ключові проблеми його реалізації / В. О. Касьяненко // Современные научные достижения : материалы XVI Междунар. науч.-практ. конф. (Горловка, 22 – 23 декабря 2011 г.). – Горловка : НВП Интерсервис, 2011. – С. 1 – 2.

40. Касьяненко В.О. Роль інновацій на сучасному етапі соціально-економічного розвитку України / В. О. Касьяненко // Проблеми формування нової економіки XXI століття : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 22-23 грудня 2011 р.). – Т.5. – Дніпропетровськ : Видавець Біла К.О., 2011. – С. 50 – 52.

41. Касьяненко В.О. Інноваційна діяльність як структурна перебудова економіки держави / В. О. Касьяненко, Ю. В. Чернявська // Збірник тез доповідей науково-технічної конференції викладачів, співробітників, аспірантів і студентів факультету економіки та менеджменту Сумського державного університету «Економічні проблеми сталого розвитку» (Суми, 21 – 24 квітня 2009 р.). – Суми : Вид-во СумДУ, 2009. – С.15 – 16. Особистий внесок : обґрунтовано роль держави у забезпеченні розвитку національної економіки за інноваційною моделлю.

42. Касьяненко В. О. Соціально-культурні аспекти поведінки персоналу в умовах інформатизації економіки / В. О. Касьяненко, М. І. Супруненко // Інноваційні технології в науці, підготовці та перепідготовці фахівців : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 17 – 18 травня 2007 р.). – Одеса, 2007. – С. 53 – 55. *Особистий внесок : досліджено сучасні тенденції розвитку кадрової складової ПНЕ України.*

43. Касьяненко В. О. Интеллектуальный потенциал в развитии современного предприятия / В. О. Касьяненко, М. М. Журавлев // Проблеми оцінки економічного потенціалу підприємства та механізм використання його показників : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф (Суми, 7-10 червня 2004 р.) – Суми : СумДУ, 2004. – С. 61 – 62. *Особистий внесок : визначено проблеми формування інтелектуальної складової інноваційного потенціалу економіки України.*

44. Касьяненко В. А. Роль информатизации в процессе социально-экономической трансформации общества / В. А. Касьяненко, Л. В. Старченко // Політичні, економічні та психологічні виміри перехідного суспільства : зб. матеріалів другої Всеукр. наук. конф. (24-26 листопада 2003 р.) – Суми : СумДУ, 2004. – С. 41 – 47. *Особистий внесок: досліджено пріоритети формування інформаційної складової ПНЕ.*

45. Касьяненко В. О. Роль інформаційних товарів у формуванні інформаційного суспільства в Україні / В. О. Касьяненко, Л. Г. Острівна // «Інтернет – Освіта – Наука – 2002», третя міжнар. конф. ІОН – 2012 (Вінниця, 8 – 12 жовтня 2002 р.) : зб. матеріалів конф. – Т. 2. – Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2002. – С.245 – 24. *Особистий внесок: досліджено вплив інформаційних ресурсів на науково-технічний розвиток.*

46. Касьяненко В. А. Методические подходы к моделированию сложных социально-экономических систем / В. А. Касьяненко, В. А. Паламарчук // Межрегиональные проблемы экологической безопасности : сб. труд. междунар. науч.-практ. конф. (Сумы, 15 – 16 мая 2002 г.). – Сумы, Украина – Санкт-Петербург, Россия, 2002. – С. 122 – 126. *Особистий внесок: систематизовано моделі прогнозування науково-технічного розвитку.*

47. Касьяненко В.А. Инвестиционные перспективы информационной экономики / В.А.Касьяненко // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Підвищення ролі фінансових відносин у комплексному соціально-економічному розвитку регіону» (Дніпропетровськ, 6-7 листопада 2001 р.). – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2001. – С. 130 – 131.

48. Касьяненко В.О. Фактори ризику переходу України до інформаційної стадії розвитку / В.О.Касьяненко // Ризикология в економіці та підприємництві : зб. наук. праць за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 27-28 березня 2001 р.). – К. : КНЕУ, Академія ДПС України, 2001. – С. 164-165.

49. Касьяненко В. А. Использование информационных систем в экономическом прогнозировании / В. А. Касьяненко // Збірник наукових праць Української академії банківської справи : за матеріалами науково-методичної конференції викладачів, співробітників, аспірантів, здобувачів та студентів УАБС, 16-17 квітня 1998 р. – Том 1. – Суми : Вид-во «Ініціатива», 1998. – С. 26-30

Навчальні посібники

50. Касьяненко В. А. Информационные системы предприятия / Л. Г. Мельник, С. Н. Ильяшенко, В. А. Касьяненко. // Экономика информации и информационные системы предприятия: учебн. пособ. – Сумы : ИТД «Университетская книга», 2004. – 400 с. – С.157 – 338).

51. Касьяненко В. О. Моделювання та прогнозування економічних процесів / В. О.Касьяненко, Л. В. Старченко // Моделювання та прогнозування економічних процесів: Навч. посібник. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2006. – 185 с. – С. 100-180.

АНОТАЦІЯ

Касьяненко В.О. Методологічні засади управління розвитком інноваційного потенціалу економіки України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – Економіка та управління національним господарством. – Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка. – Полтава, 2015.

Дисертаційне дослідження присвячене розробці теоретико-методологічних зasad та практичного інструментарію управління розвитком (УР) інноваційного потенціалу національної економіки (ПНЕ) України. У роботі поглиблено розуміння сутності ПНЕ та управління його розвитком, здійснено агреговану змістово-функціональну структуризацію ПНЕ. Автором розроблено концепцію інтегрального оцінювання ефективності УР ПНЕ на засадах системного підходу та запропоновано індикатор ступеню невикористаних можливостей управлінського впливу на розвиток ПНЕ. Розвинуто методичний інструментарій поелементного оцінювання ефективності УР кадрової, фінансової, інформаційної та матеріально-технічної складових ПНЕ України. Досліджено тенденції та проблеми розвитку ІП регіонів України, а також розроблено науково-методичне забезпечення рейтингування регіонів за рівнем їх інноваційної автономії. Розвинуто методологію оптимізації пропорцій бюджетного інвестування у розвиток ІП промисловості України. Запропоновано підходи щодо формування механізму УР ПНЕ; обґрунтовано концептуальні положення запровадження режиму інноваційного таргетування як спосіб реалізації контролльних функцій держави щодо інноваційного розвитку; формалізовано стратегічні загрози та можливості ефективного розвитку ПНЕ України.

Ключові слова: управління розвитком, інноваційний потенціал національної економіки, ефективність управління, інноваційна автономія регіонів, міжгалузева оптимізація, бюджетне інвестування, режим інноваційного таргетування, програмно-цільовий метод.

АННОТАЦИЯ

Касьяненко В.А. Методологические основы управления развитием инновационного потенциала экономики Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Полтавский национальный технический университет имени Юрия Кондратюка. – Полтава, 2015.

Диссертационная работа посвящена разработке теоретико-методологических основ и методического инструментария управления развитием (УР) инновационного потенциала национальной экономики (ИПНЭ) Украины. Предложен научно-методический подход к определению сущности ИПНЭ и управления его развитием; обоснована иерархичная упорядоченность и взаимозависимость понятий: формирование ИПНЭ, использование ИПНЭ, управление ИПНЭ. Осуществлена агрегированная содержательно-функциональная структуризация ИПНЭ на основе выделения ресурсной составляющей, механизмов аккумуляции и трансформации ресурсов, а также механизмов абсорбции и продуктивного использования инноваций.

Оценивание эффективности УР ИПНЭ осуществлено с учетом базовых основ системного подхода: структуризация, подчиненность единой цели, установление логико-структурных взаимосвязей, соблюдение единого принципа оценивания, иерархичность. В качестве ключевого критерия оценивания эффективности УР ИПНЭ предложен показатель неиспользованных возможностей управленческого воздействия, расчет которого основан на концепции интервально-вероятностной неопределенности. Поэлементная оценка эффективности УР ИПНЭ Украины осуществлена путем соотношения нормализованных количественных оценок граничных ингибитора и катализатора как факторов, которые ослабляют/усиливают результативность УР ИПНЭ, и выделяются на основании уровня корреляционной связи с ВВП.

Разработан инструментарий оценивания кадрового, финансового, информационного и материально-технического обеспечения инновационного развития национальной экономики. При оценивании эффективности УР ИПНЭ для кадровой составляющей учтены лаги в развитии человеческого капитала, финансовой – характер движения финансовых потоков (дискретный или непрерывный), для информационной и материально-технической – специфика жизненного цикла информационных товаров и услуг, а также физический и моральный износ техники в процессе ее эксплуатации. На основе практических расчетов выявлено, что наибольший уровень неиспользованных возможностей управления характерен для финансовой составляющей ИПНЭ Украины.

С целью определения территориальных приоритетов при распределении государственных инвестиций на финансирование программ инновационного развития разработаны методологические основы рейтингования регионов по уровню их инновационной автономии. Предложена двухуровневая система оптимизации структуры бюджетного инвестирования в промышленность Украины по критерию инновационности. Результаты межсекторной оптимизации

указывают на перспективность инвестирования в перерабатывающий сектор экономики Украины, а межотраслевой оптимизации – в отрасли машиностроения, производства пищевых продуктов, напитков и табачных изделий, а также неметаллической минеральной продукции. Предложено подходы по формированию механизма ИПНЭ Украины. С целью повышения эффективности мониторинга за разработкой и исполнением государственных целевых инновационных программ разработан механизм внедрения режима инновационного таргетирования.

В рамках методического обеспечения использования режима инновационного таргетирования formalизованы стратегические угрозы и возможности эффективного развития ИПНЭ Украины с целью идентификации качественного критерия ранжирования приоритетности государственных целевых инновационных программ.

Ключевые слова: управление развитием, инновационный потенциал национальной экономики, эффективность управления, инновационная автономия регионов, межотраслевая оптимизация, бюджетное инвестирование, режим инновационного таргетирования, программно-целевой метод.

SUMMARY

Kasyanenko V. A. Methodological foundations of development management of Ukrainian economy innovation potential. – The manuscript.

The dissertation for reception of scientific degree of doctor of economic science on speciality 08.00.03 – economics and national economy management. – Poltava National Technical after Uriy Kondratyuk University. – Poltava, 2015.

Dissertation is devoted to the development of theoretical and methodological foundations and practical tools for development management of national economy innovation potential (NEIP) of Ukraine. In this paper the essence of national economy innovation potential (NEIP) and its development management (DM) is deepened, hierarchically organized concepts of formation NEIP, usage NEIP and management NEIP; aggregated content-functional structuring NEIP is made; the concept of the integrated assessment of the DM NEIP's performance based on a systematic approach is developed; the indicator of lost management opportunities on the development NEIP is formed; methodology for performance evaluation of DM personnel, financial, informational and logistical components Ukraine NEIP is proposed; the guidance for the ranking of Ukrainian regions in terms of their innovation autonomy is developed; industrial structure of the formation and usage of Ukraine NEIP is studied; methodology for Ukrainian industry budget investments optimization is developed; the concept of innovation targeting pattern implementation is formed; strategic threats and opportunities for effective development of Ukraine NEIP are formalized.

Key words: development management, national economy innovation potential, effectiveness of management, innovation autonomy of region, interindustrial optimization, budget investment, innovation targeting pattern, program-target method.

Підписано до друку 26.03.2015. Формат 60x90/16
Папір офсетний. Друк – ризографія. Умовн. друк. арк. 1,9
Гарнітура Times New Roman.
Наклад 120 примірників. Зам. № 369